

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Filosofie

Studijní program: Filosofie

Studijní obor: Filosofie humanitních věd

**Filosofické a etické pojetí absurdna a lidské
svobody u Alberta Camuse**

**Filosofical and Ethical Conception of Absurd and
Human Freedom by Albert Camus**

Bakalářská práce: 2011 – FP –KFL - 123

Autor:

Michal Kovář

Podpis:

Vedoucí práce: doc. PhDr. Naděžda Pelcová, CSc.

Konzultant:

Počet

stran	Grafů	obrázků	tabulek	pramenů	Příloh
48	0	0	0	15	0 +1CD

V Liberci dne: 24. 6. 2011

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra filosofie

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát): Michal KOVÁŘ
adresa: Londýnská 123/17, Liberec 1, 460 01
studijní obor (kombinace): Filosofie humanitních věd
Název BP: **Filosofické a etické pojetí absurdna a lidské svobody u Alberta Camuse**
Název BP v angličtině: **Philosophical and Ethical Conception of Absurd and Human Freedom by Albert Camus**
Vedoucí práce: doc. PhDr. Naděžda PELCOVÁ, CSc.
Konzultant:
Termín odevzdání: duben 2010

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 21. 4. 2009

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát):

MICHAL KOVÁŘ

Datum:

13. 5. 2009

Podpis:

Název BP: FILOSOFICKÉ A ETICKÉ POJETÍ ABSURDNA A LIDSKÉ SVOBODY U ALBERTA CAMUSE

Vedoucí práce: doc. PhDr. Naděžda PELCOVÁ, CSc.

Cíl:

1. Seznámení s autorem - životopis, čím byl ovlivněn
2. Vymezení pojmu Existencialismus - autoři, díla, charakteristika
3. Rozbor děl Alberta Camuse
4. Vymezení pojmů Absurdno a Lidská svoboda

Požadavky: Student bude práci konzultovat jedenkrát měsíčně.

Metody: Práce s odbornou literaturou - interpretace, komparace, reflexe.

Literatura: CIZINEC, Václav Petr, Praha 1947, přeložil Svatopluk Kadlec,
MÝTUS O SISYFOVI, Svoboda, Praha 1995, přeložila Dagmar Steinová,
znovu Garamond, Praha 2006.
CALIGULA, Dilia, Praha 1964, přeložila Alena Šabatková,
MOR, SNKLU, Praha 1963, přeložila Milena Tomášková, znovu Odeon,
Praha 1993 a Hynek, Praha 1997.

Čestné prohlášení

Název práce: Filosofické a etické pojetí absurdna a lidské svobody u Alberta Camuse
Jméno a příjmení autora: Michal Kovář
Osobní číslo: P07000760

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 24. 6. 2011

Michal Kovář

Poděkování

Na tomto místě bych moc rád poděkoval vedoucí mé bakalářské práce, paní doc. PhDr. Naděždě Pelcové, CSc., za její pro mě nepostradatelnou pomoc a za její neskonalou trpělivost, díky které jsem mohl práci zdárně dokončit. Také bych chtěl poděkovat svým rodičům za jejich podporu při mém studiu. A v neposlední řadě bych chtěl také poděkovat slečně Veronice Šimůnkové, jež mi byla vždy inspirací, oporou a nejryzejším důvodem veškerých mých dobrých skutků.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá základními tématy děl Alberta Camuse, tedy pojmem absurdna a lidské svobody. Nejvýznamnějším zdrojem jsou Camusovy eseje *Mýtus o Sysifovi* a *Člověk revoltující*, přičemž hlavní myšlenkou, ze které práce čerpá, je rozpor v myšlence samotného Boha, od které se odvíjí přesvědčení o absurditě světa. Práce se pak věnuje jak popisu absurdna samotného, tak i jeho vztahům k dalším tématům. Téma svobody je pak bráno právě s ohledem na absurditu světa. Poslední částí práce je etický pohled na tato témata spolu s popisem Camusových názorů na morálku obecně a shrnutím jeho rad týkajících se života.

Klíčová slova: absurdno, svoboda, sebevražda, revolta, Albert Camus

This bachelor thesis deals with the theses of works of Albert Camus; namely the absurd and human freedom. The most significant source of knowledge are Camus's essays *The Myth of Sisyphus* and *The Rebel: An Essay on Man in Revolt*. The main thought, that is processed, is the conflict of thoughts of God alone, which unfold the assurance of absurdity of the world. The thesis itself deals with defining the absurd and its relationship to other topics. The thesis of freedom then considers the absurdity of the world. The last part of the thesis is the ethical point of view on this topic along with the definition of Camus's opinions of morality generally and the summation of his advisement about life.

Key words: absurd, freedom, suicide, revolt, Albert Camus

OBSAH

Úvod.....	8
Život Alberta Camuse	10
Existencialismus.....	14
Výchozí teze týkající se absurda	16
Limity lidského poznání.....	16
Pojem absurdno	21
Sebevražda:	28
Revolta	31
Pojem svoboda	36
Etický pohled.....	40
Jak žít podle Alberta Camuse.....	42
Závěr.....	44
Seznam literatury.....	46
Internetové zdroje.....	48

Úvod

Albert Camus byl francouzský spisovatel a filosof působící převážně v první polovině dvacátého století. Byl, a je i dodnes mnohými považován spolu s Jeanem Paulem Sartrem za jednu z nejvýraznějších ikon existencialismu, filosofického směru, který se uplatňoval především ve Francii a Německu. Vznikl v Evropě jako odpověď na hrůzné události minulého století. Jeho hlavními tématy jsou individuální vnímání světa, jakožto i hledání a následné zkoumání nelehkého lidského údělu v něm.

Hlavními myšlenkami Camusových děl, stejně tak jako této práce, jsou, jak již sám název napovídá, „absurdno“ a „svoboda“. Camus ve svých pracích rozpracovává téma absurdity lidského života. Ta, zjednodušeně řečeno, spočívá v rozdílu mezi světem, který bychom chtěli a u kterého neoprávněně logicky předpokládáme, že bude přesně takový, a faktickým světem, který nikdy nebude sto tato naše přání naplnit. Tento rozpor spolu s vidinou jisté smrti může po právu způsobovat pochmurné vidění života, a až hamletovské tázání se po bytí, či nebytí. S tím se však Camus nespokojí a jde až tak daleko, že se nesnaží „pouze“ najít hlavní příčiny a druhy absurda a klasifikovat je, ale hledá i možné řešení.

Druhý pojem je svoboda. Ten, jakkoliv je pro Camuse důležitý, bývá někdy i jím samotným brán spíše jako podkapitola hlavního tématu absurda. Přesto se jím zabývá i samostatně a my se tak můžeme dozvědět, že jedinou svobodou, která Camuse opravdu zajímá, je ta individuální. Přesto se částečně zabývá i obecnou svobodou, na niž se ovšem nesoustředí, protože ji spojuje s mnohem významnějšími otázkami, na které zatím nedokážeme odpovědět. O to více se však zajímá o hranice osobní svobody.

Důvody, proč jsem si vybral právě toto téma, se tak přímo nabízí. Jsou to jeho nadčasovost a vážnost. Ať už totiž žijeme v jakékoliv době, smrt a hledání smyslu života na relevantnosti neztrácí nikdy. Ba naopak, s postupem času, se stále se zvyšující mírou technického pokroku, se lidstvo stále více vzdaluje přírodě a prapůvodnímu smyslu života, díky čemuž se Camusovo hledání stává více a více naléhavým. Na druhou stranu ale není třeba dělat unáhlené závěry a panikařit, neboť po návratu k přírodě volal již například Platón. Přesto věřím, že by se tento problém neměl opomíjet a že Camusovy názory na něj jsou natolik přínosné, že stojí za to se jimi znovu zabývat.

Dalším důvodem pro vytvoření této práce pro mě byl i fakt, že i když se Camus již stal námětem spousty prací a knih, tak vesměs žádná z nich se nezaměřovala přímo na absurdno a svobodu.

Od těchto důvodů se odvíjí i mé záměry. Mým cílem v této práci je nejen popsat tyto, již výše zmiňované pojmy a teorie, které s nimi souvisejí jak z hlediska filozofického, tak etického, nýbrž i obeznámit čtenáře s širším kontextem, ve kterém se nacházejí. Ať už je to filosofický směr existencialismus, ve kterém jsou oba dva termíny „ukotveny“ a který tím v podstatě tvoří, nebo přímo Camusův život, který zase spoluformoval jeho samotného, a tím tak částečně určil charakter Camusových prací.

Dále se zaměřím také na to, jak si Camus představoval řešení problémů nutně vyplývajících z jeho tezí. V případě, že je několik možných variant řešení, si ukážeme, z jakých etických podkladů to které řešení vychází a pro které by se Camus rozhodl nejspíše. Přičemž menší podkapitolu bych rád věnoval i možnosti využití Camusových teorií v reálném životě.

Prostředky k dosažení těchto cílů budou hlavně analýza a komparace jak děl samotného Camuse, tak samozřejmě i děl jím a jeho prací se zabývajících. Hlavními zdroji přímo od Camuse budou *Mýtus o Sisyfovi* a *Člověk revoltující*, přičemž asi hlavním pramenem od ostatních autorů bude sborník vydaný k výročí Camusovy smrti: *Albert Camus: Padesát let od úmrtí*, kolektivem autorů, z nichž jmenujme hlavně pány Bednáře a Pavlíka, jejichž stanoviska jsou zmiňována asi nejčastěji.

Život Alberta Camuse

Dílo a názory Alberta Camuse, francouzského spisovatele, dramatika, filosofa a jednoho z hlavních představitelů francouzské literární tvorby 20. století, byly ovlivněny jak dobou, ve které autor žil, tak i samotnými okolnostmi jeho osobního života, zejména jeho dětstvím. Chceme-li tedy pochopit jeho dílo a myšlenky v něm obsažené, musíme se s těmito okolnostmi a kontextem doby, ve které bylo napsáno, nejdříve seznámit.

Albert Camus se narodil 7. listopadu 1913 ve městě Mondovi v Alžírsku, v té době ovládaném Francií, v nepříliš majetné rodině. Když byl Albertovi necelý rok, padl jeho otec Lucien Camus v první bitvě u Marny. Jeho matka Catherine, která byla kvůli neléčené nemoci z mládí hluchá a mluvila jen s obtížemi, se bez příjmu manžela nedokázala o Alberta a jeho staršího bratra Luciena postarat, a tak se s nimi vrátila ke své matce Marii Cardoně, do Belcourtu. Catherininina matka byla velmi silně věřící a celou rodinu řídila železnou rukou. Obzvláště pak Luciena a Alberta. Jeho dětství bylo skromné, ať už v rovině materialistické, tak i citové. Možná i proto se malý Albert upínal ke svým učitelům ve škole, kteří mu svým způsobem toto strádání kompenzovali. I přese všechny obtíže byl poměrně dobrý žák a sportovec. Přispěl k tomu pravděpodobně právě výše zmíněný přísný styl výchovy.¹

Jeho cesta ke studiu nebyla nikterak snadná. Na základní školu se dostal jen díky příspěvku od státu. V posledním ročníku potkal jednoho z klíčových lidí na své cestě stát se spisovatelem, a sice svého učitele Louise Germaina, který mu pomohl dostat se na Grande Lyceum. Na střední škole se Albert nadchl pro fotbal a díky své cílevědomosti se brzy vypracoval na úroveň, kdy začal snít o kariéře profesionálního sportovce. Bohužel o tento sen přišel, když mu lékaři zjistili onemocnění tuberkulózou. Byla to další rána, kterou musel nést, ovšem nešťastná zpráva měla i pozitivní stránku, neboť léčit se jel Albert ke svému strýci Gustavu Acaultovi, který mu otevřel brány světové literatury.

Pokud bychom měli jmenovat osobu, která Alberta Camuse ovlivnila nejvíce, nejspíše bychom došli ke jménu Jean Grenier, který byl Camusovým učitelem filosofie na střední škole a který mu ukázal mimo jiné spisy Bergsona a Nietzscheho. Co více, podnítil u něj zájem o kontrast mezi racionalismem evropské kultury a živočišností kultur pohanských,

¹ BRONNER, Stephen Eric. Albert Camus : The Thinker, The Artist, The Man. [s.l.] : Franklin Watts, 1996. s. 60. ISBN 978-0531113059.

který mu už zůstal a kterému se už nadále věnoval. Camus o Grenierovi jednou řekl: „*Grenier mi dal chuť k filosofické meditaci: vedl mou četbu. Svým stylem a senzibilitou je jedním z našich nejpřednějších spisovatelů (...) Grenier byl a zůstal mým učitelem.*“²

Po střední škole se Camus dostal na vysokou školu v Alžíru, kde vzal kvůli němu Jean Grenier práci, aby ho mohl i nadále podporovat a vést v jeho zdokonalování. Natolik v něj věřil a viděl jeho potenciál. V roce 1932 se Camus oženil se Simone Hie, avšak manželství nevydrželo dlouho.

Zároveň Camus v této době studoval filosofii a pracoval na své závěrečné práci „*Křesťanská metafyzika a neoplatonismus*“, která pojednává o postupném asimilování prvků helénistického Řecka, jako byly například racionalita a empirická zkušenost, do pozdějšího křesťanství, které naproti tomu dávalo přednost spíše spirituálním hodnotám, kupříkladu „*víře či vnitřnímu životu.*“³ Z každé doby si Camus vybral jednoho autora, jemuž se poté dále věnoval. Z helénistického si vybral Plotina a jeho neoplatonismus, z křesťanských autorů to byl Svatý Augustin. K tomuto tématu jeho závěrečné práce ho přivedl právě Grenier, který se ve svých dílech zabýval podobným kontrastem mezi pohanskou kulturou a racionalitou Evropy.⁴

Jak píše Bronner, Camusovi se podařilo v tomto díle dosáhnout zvláštního paradoxu, když spojil myšlenku absence Boha s „...*konceptem přirozené touhy po spáse a smyslu, kterou ovšem může poskytnout jen Bůh.*“⁵ Výsledkem byl další rys, který se objevuje ve všech jeho pozdějších dílech, a to absurdita existence daná právě tímto věčným paradoxem. Zároveň se z tohoto díla můžeme dozvědět mnohé o vztahu, který choval k náboženství a který byl přinejmenším rozporuplný. Přestože, jak už bylo zmíněno výše, vyrůstal ve velmi silně věřící rodině a na střední škole se věnoval studiu Bible, sám sebe považoval za ateistu. Bronner však dodává, že ale v žádném případě nepodceňoval význam Boha ve filosofii. Bral ho jako jednu ze základních konstant filosofie hodnou nejvyšší pozornosti.

² KOLÁČEK, Josef. Učitel Alberta Camuse ? Jean Grenier (1898 -1971). Rádio Vaticana [online]. 15.7.2004, 2004, [cit. 2011-06-11]. Dostupný z WWW: <http://www.radiovaticana.cz/clanek_print.php4?id=2079>.

³ BRONNER, Stephen Eric. Albert Camus : The Thinker, The Artist, The Man. [s.l.] : Franklin Watts, 1996. s. 60. ISBN 978-0531113059.

⁴ Tamtéž, str. 61.

⁵ Tamtéž, str. 61.

Při škole se také Camus věnoval psaní, režírování divadelních her, ve kterých následně i sám účinkoval. Založil dokonce „*Divadlo pracujících*“⁶, pro které zmíněné hry skládal. V té době také vstoupil do Francouzské komunistické strany, kterou však brzy opustil kvůli situaci v tehdejší Sovětské svazu. Znepřátelil si tím tehdy celou levicově smýšlející intelektuální sféru a dostal nálepkou „reakcionáře“.⁷

Po vystřídání několika podřadných či pro něj ne zcela adekvátních prací se konečně v roce 1938 stal novinářem. Podařilo se mu také publikovat některé své knihy esejí. Během tohoto období se podruhé oženil, s matematikou Francine Faure. Kvůli napadení Francie Německem ztratil práci a další si nemohl dlouho najít. Odjel tedy do Alžíru, kde začal pracovat na svých stěžejních dílech *Cizinec* a *Mýtus o Sisyfovi*. Brzy se však vrátil a publikoval spolu se Sartrem v ilegálním časopise *Combat*. Tváří v tvář se ovšem Camus a Sartre setkali až o několik měsíců později, kdy se postupem času stali dokonce přáteli. Přátelství přerušila až Sartrova kritika Camusovy knihy *Člověk revoltující* v roce 1951. Bohužel se již nikdy neusmířili, čehož Camus velmi litoval.

V roce 1945 mu Francine porodila dvojčata Jeana a Catherine. V té době také byla ve Francii uvedena Camusova divadelní hra *Caligula*. O dva roky později spatřila světlo světa jeho komerčně nejúspěšnější novela *Mor*. On sám tou dobou jezdil v Severní a Jižní Americe po přednáškovém turné.

Když pak v roce 1957 obdržel Nobelovu cenu „*Za jeho významnou literární tvorbu, která s prozíravou vážností osvětluje problémy lidského svědomí v naší době*“⁸, nezapomněl ve své řeči poděkovat právě Jeanu Grenierovi. Zároveň se tak Albert Camus stal druhým nejmladším laureátem této ceny v dané kategorii.

O rok později se stáhl do ústraní, kde začal pracovat na svém dalším díle. Bohužel ho ale nikdy nedopsal. 4. ledna 1960 totiž Albert Camus zemřel při tragické autonehodě. Absurdnost Camusovy smrti jakoby uzavírala celé jeho dílo i pomyslný kruh jeho existence. Krutou ironií

⁶ Tamtéž, str. 62.

⁷ Tamtéž, str. 62.

⁸ Nobelprize.org [online]. 2011 [cit. 2011-06-11]. The Nobel Prize in Literature 1957. Dostupné z WWW: <http://nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1957/>.

totiž zůstává, že původně v onom automobilu neměl, a také ani nechtěl být. Nejenže cestování autem neměl příliš rád, dokonce měl zakoupený lístek na vlak do Paříže, kam mířil za svou rodinou. S sebou si vezl své další nedopracované dílo *První muž*, které bylo vydáno později v roce 1995 a které popisovalo jeho dětství v Alžíru.⁹

⁹ DIENSTBIER, Jiří. Smrt na cestě Alberta Camuse. Blog.aktualne.cz [online]. 05. 01. 2010, 5, [cit. 2011-05-08]. Dostupný z WWW: <<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/jiri-dienstbier.php?itemid=8510>>.

Existencialismus

Existencialismus je filosofický směr, který vznikl v Evropě v době po první světové válce. Hlavního rozmachu se ale dočkal až v padesátých a šedesátých letech minulého století. Přesto již předtím se objevilo několik autorů, jejichž myšlenky by se daly směle zařadit do tohoto směru. Za všechny jmenujme například André Paul Guillaume Gida. Jeho dílo *Špatně připoutaný Prométheus* má totiž jako svůj stěžejní námět „*prožitek absurdnosti*“¹⁰. A právě termín „absurdno“ je klíčový pro celý existencialismus, který je ale jinak jen velmi těžko definovatelný. Nejenže si ho každý autor vykládá po svém, jak vtipně glosuje Václav Černý: „*Existencialismů je prý tolik, kolik je existencialistů*“¹¹, ale i myšlenky všem společné jsou někdy obsahově velmi nesourodé, ba přímo si protiřečí.

Přesto však můžeme rozklíčovat hlavní témata jako již výše zmíněný termín „absurdno“. Což podle Camuse je „*propast mezi lidskou touhou po světě štěstí, světě, ve kterém se dá dorozumět racionálně, a skutečném světě, který je zmatený a iracionální*.“¹² Velký vliv má i kontext doby, ve které existencialismus vznikal. Autoři píšící ve společnosti, která prožila v rozmezí třiceti let dvě světové války a hospodářskou krizi, snad ani k jinému názoru dojít nemohli. Díky své dobové aktuálnosti se stal existencialismus velmi populární, zejména u tehdejších „intelektuálních“ vrstev, a to i proto, že se asi jako jediný z myšlenkových směrů vyjadřuje jak filosofickými díly, tak i takzvanou „*filosofující beletrii*“¹³, která je sice snadná na čtení, o to více však skrývá podstatu svých myšlenek.

Dalším důvodem, proč se stal existencialismus ve své době tak aktuální, je i jeho další stěžejní myšlenka. Lidská svoboda, jejíž možnost je podle existencialistů dána každému z nás. Sartre dokonce tvrdí, že: „*Člověk je odsouzen ke svobodě*“¹⁴. Ačkoliv každý neumí tento potenciál využít, člověk má alespoň na rozdíl od zvířat tuto možnost. Člověk totiž nejdříve existuje ve světě a teprve pak v něm realizuje sám sebe. Neboli jak řekl Sire: „*Jedině*

¹⁰ ČERNÝ, Václav. První a druhý sešit o existencialismu. Praha : Mladá fronta, 1992. s. 13. ISBN 80-204-0337-X.

¹¹ Tamtéž, str. 25.

¹² Encyclopædia of World Biography [online]. 2011 [cit. 2011-05-14]. Albert Camus Biography. Dostupné z WWW: <<http://www.notablebiographies.com/Ca-Ch/Camus-Albert.html>>.

¹³ ČERNÝ, Václav. První a druhý sešit o existencialismu. Praha : Mladá fronta, 1992. s. 27. ISBN 80-204-0337-X.

¹⁴ SARTRE, Jean-Paul. Existencialismus je humanismus. Praha : Vyšehrad, 2004, 112 s. ISBN 80-7021-661-1.

u člověka předchází existence podstatu, člověk sám určuje, kým je.“¹⁵ Člověk má možnost být kýmkoliv chce, bez ohledu na jakékoliv sociální či jiné restrikce. Pouze on je sám sobě soudcem. Člověku není dána žádná vrozená norma. S tím nepřímo souvisí i fakt, že existencialisté se obecně staví proti idejím. Člověk je pro ně při svém vstupu na svět „nepopsaný list papíru“, který vlastní pouze onu „nutnou možnost“ existovat a utvářet se skrze neodvratnou nutnost volby.

Ovšem rubem pomyslné mince tohoto tvrzení je, že každý je absolutně zodpovědný za své činy. Má možnost svůj život naplno prožít, ale pouze za předpokladu, že si uvědomí svou nevyhnutelnou konečnost a přijme tak absurdnost světa. Poté se této absurdnosti postaví tím, že ji akceptuje a začne proti ní revoltovat. Přestane se schovávat za výmluvy a přijme naprostou zodpovědnost za své činy. Skrze volbu, či nevolbu, která je také postojem ke světu, jak říká Camus, člověk tím dává svému životu autenticitu, díky které má jeho život smysl. Existencialismus tím vyjadřuje svoji nevoli proti myšlenkám determinismu, který, jakožto myšlenkový směr, vládl světu před ním. Deterministé hlásají, že lidská svobodná vůle je pouze iluze, neboť vše je dáno pravidly kauzality. Tedy, že vše je pouze příčina a následek. Toto ovšem neplatí pro věci a zvířata, která jsou v tomto ohledu chápána naprosto nihilisticky.

Snad nejhlasitěji tuto tezi existencialismu hlásal Jean Paul Sartre, který díky tomu sklidil kritiku z řad veřejnosti, neboť společnost, stále ještě zdecimovaná hrůzami druhé světové války, nebyla schopna přijmout bezezbytku následky svého chování.

Existencialismus je také někdy označován za „*filosofii prožitku*“¹⁶, díky svému zaměření na konkrétní situace konkrétních osob. Zejména, i když ne zcela výhradně, na situace mezní, v nichž jde o život. Neboť právě v těch se člověk dokáže vymanit z rutiny všedních dnů.

Níže si tyto teze probereme podrobněji, právě v souvislosti s Albertem Camusem.

¹⁵ SIRE, J. W. Za novými světy. Průvodce světovými názory. Vyd. 2. Praha : Návrat, 1993. s. 73. ISBN 9788085495171.

¹⁶ ČERNÝ, Václav. První a druhý sešit o existencialismu. Praha : Mladá fronta, 1992. s. 13. ISBN 80-204-0337-X.

Výchozí teze týkající se absurda

Limity lidského poznání

Než však můžeme začít zkoumat absurdo, musíme se nejdříve pozastavit nad tím, jakými prostředky jej budeme zkoumat. Na mysli mám teď základní aspekt veškeré Camusovy filosofie, a sice nemožnost skutečného poznání. Camus doslova píše: „...*skutečné poznání není možné. Pouze lze vyčíslit zdání a vycítit ovzduší.*“¹⁷ Přičemž pochopit například svět či cokoli jiného vnímá Camus jako: „...*zredukovat ho na lidskou dimenzi a vtisknout mu svou pečeť.*“¹⁸ Zachází dokonce až tak daleko, že nepřizná lidskému vědění ani jediný správný úsudek, i když by podle něj tento jediný správný soud spasil celou situaci. Zároveň je však tato prvotní lidská touha po pravdě, apriori dána všem lidem bez rozdílu, a to neméně absolutně. Právě tento rozpor je hlavním důvodem vzniku absurda. Avšak ani s jediným poznáním by se byl Camus nakonec nespokojil, neboť také prohlásil, že chce, aby mu bylo vysvětleno: „...*všechno nebo nic.*“¹⁹ A protože poznání všeho možné není, rozhoduje se zamítnout tento svět jako celek. Ne však jeho realnost, kterou se nebrání přijmout, neboť té si je intuitivně vědom, (ať už správně či nikoliv), nýbrž jeho racionalitu. Dále rozlišuje termíny rozum a myšlení, přičemž „...*rozum je nástrojem myšlení, nikoliv však myšlením jako takovým. Myšlením člověka je především jeho nostalgie.*“²⁰ Jak říká Miloslav Bednář, myšlení, (tedy ta podle Camuse jakási nostalgie), je vlastně pocit. Tento pocit čelí iracionalitě světa, je to pocit absurdity.²¹

Nicméně je otázkou, nakolik vděčí Camus za tyto své myšlenky o nemožnosti úplného poznání sobě a jak moc se nechal ovlivnit německým filosofem Immanuelem Kantem, který ve své koncepci hranic rozumu rozvinul tyto myšlenky již o dosti dříve. Lze však s určitostí předpokládat, že Camus, který sice neměl, například oproti Jean Paulovi Sartrovi, tak rozsáhlý filosofický rozhled, jistě Kantovy teorie dobře znal. Nabízí se tedy otázka, jak je možné, že i když si západní filosofie s její metafyzikou, mírně řečeno, nevážil, přesto z Kanta nejspíše čerpal. Ať již to však bylo tak či tak, Kanta zde jmenuji ještě z jednoho závažnějšího důvodu.

¹⁷ CAMUS, Albert. Mýtus o Sisypovi. Praha : Svoboda, 1995. s. 25. ISBN 80-205-0477-X.

¹⁸ Tamtéž, str. 31.

¹⁹ Tamtéž, str. 43.

²⁰ Tamtéž, str. 69.

²¹ BEDNÁŘ, Miloslav, et al. Albert Camus : padesát let od úmrtí. Příbram : PBTisk, 2010. Camusovo pojetí absurdity - výraz polovičatosti moderního myšlení, s. 15. ISBN 978-80-86547-88-6.

Camusova teorie má totiž jeden závažný problém a právě pomocí Kanta jej lze nahlédnout, ba přímo vyřešit, dá-li se to tak říci.

Problém spočívá v nekritičnosti, s jakou si Camus přisuzuje metafyzickou revoltu (o ní bude řeč níže, ale v podstatě to je vzpoura proti osudu, jenž je předem dán všemu existujícímu, proto výraz metafyzická). Camus místo, aby hledal možnosti, jak ji logicky odůvodnit, ji jednoduše bere jako daný fakt. To samé udělá i s pojmem absurdno. Přičemž namísto, aby k němu došel dedukcí, což by byl adekvátní postup u filosofické úvahy (Camus sice tvrdil, že se nesnaží tvořit filosofii, avšak to porušil, když sám použil pojem metafyzický), Camus absurdno pouze vytušil. Tento postup je ale naprosto neadekvátní, byť i jen pro filosofující eseje.

Naštěstí ostatní autoři tyto Camusovy teorie podrobili zatěžkávacím zkouškám, aby zjistili, zdali mají dostatečně pevné logické základy a zdali tedy stojí za to se jimi dále zabývat. Jedním z nich byl například Ján Pavlík, z jehož rozboru budeme čerpat nejvíce. A jak jsme již zmínili výše, na pomoc si vezmeme právě Kantovu koncepci hranic rozumu. Její hlavní myšlenkou, jak shrnuje Pavlík, je, že: „...*může lidský rozum fungovat jen za té podmínky, že se snaží veškerou souvislost podmíněného, která se ukazuje v naší zkušenosti, vztáhnout na to, co již není ničím jiným podmíněné a co se tudíž v rámci zkušenosti nezjevuje.*“²² To se nazývá „*metafyzická potřeba*“²³ Dalším veledůležitým prvkem této Kantovy teorie jsou „ideje“, které u Kanta reprezentují představy konečných cílů všeho poznání. Tyto „ideje“ jsou vlastně jedněmi ze stavebních kamenů našeho poznávacího systému, nikoliv však, jak říká Pavlík, jeho výsledky. Bez nich bychom nikdy nemohli nahlédnout za hranice empirického poznání. Kant rozlišuje několik druhů idejí: „...1) *ideu světa jakožto nepodmíněného základu zkušenosti dané ve vnějších smyslech; 2) ideu duše jakožto nepodmíněného základu vnitřní zkušenosti a 3) ideu Boha jakožto nepodmíněného základu, který je substrátem všech jevů vůbec a umožňuje sjednotit vnitřní i vnější zkušenost; ideu Boha, která je z nich nejdůležitější, označuje Kant termínem ideál čistého (tj. apriorního) rozumu.*“²⁴ I když máme apriori danu tuto touhu po „již nijak nepodmíněném“, nebyly nám do vínku dány možnosti, jak toho dosáhnout. Neboť ty kategorie rozvažování, které máme, jak říká Pavlík, k dispozici, je

²² PAVLÍK, Ján, et al. Albert Camus : padesát let od úmrtí. Příbram : PBtisk, 2010. Camus versus absurdno, s. 38. ISBN 978-80-86547-88-6.

²³ Tamtéž, str. 38.

²⁴ Tamtéž, str. 38-39.

možné použít pouze na podmíněné jevy a věci čili na zkušenostně poznané předměty. Ideje nemohou být empiricky poznány, neboť nás směřují právě za tato zkušenostní poznání.

Z toho nutně vzniká obrovský rozpor, který je dán všem lidským bytostem a který má za následek, že se s ním rozum snaží vypořádat po svém. A sice tím, že: „...*považuje ideje za existující předměty poznání...*“²⁵ Tento jev se nazývá transcendentální zdání a podle Pavlíka mu „vděčíme“ za všechno metafyzické poznání. Kant pak dokazuje, že metafyzické poznání je chybné, protože pokud ho aplikujeme na ideje, které jsou zde chápány nikoliv jako prostředek, nýbrž jako předmět bádání, vznikají v těchto koncepcích nutně vnitřní rozpory. Podle Kanta tak nemůže nikdy obstát ani důkaz boží existence. Na základě těchto tezí, pak Kant dospívá k názoru, že je lepší na metafyzické poznání jako takové zcela rezignovat. My si ovšem toto dovolit samozřejmě nemůžeme, a tak i nadále musíme čelit nespílitelné snaze dobrat se nepodmíněného. Podle Kanta to však má i nečekanou výhodu, a sice takzvaný „regulativní princip poznání“, který nás v naší zoufalé snaze docílit nepodmíněného nutí neustále překonávat skutečný rozum. Toto neustálé překonávání se je nakonec podle Kanta také nejlepší možnou definicí lidské bytosti. Podle Kanta je člověk člověkem: „...*jedině na základě toho, že v jeho mysli působí idea Boha.*“²⁶

To nás přivádí k otázce Boha, neboť jestliže jsme lidé, právě jen díky jeho ideji v nás se stává otázka jeho existence, či neexistence o dost zásadnější, nežli jsme si mysleli. Kant na ni odpovídá tak, že pokud existenci Boha nemůžeme dokázat, pak také s určitostí nedovedeme dokázat jeho neexistenci. S odkazem na už výše zmíněnou neschopnost metafyzického poznání čehokoliv, natož Boha, zbývá nám jediné, a sice oprávněná možnost v Boha alespoň věřit. Spolu s tím však souvisí i fakt, že Immanuel Kant žil převážně v 18. století. Přestože už v této době byli nevěřící lidé, míra sekularizace společnosti byla samozřejmě radikálně nižší. Kantova tvrzení tak vzbuzují údiv hlavně z toho důvodu, že Kant byl ve své době věřící a razantně odmítal možnost nevíry v Boha. Podle Kanta je víra v Boha automaticky dána všem bez rozdílu. Navíc podle něj tato víra napomáhá praktickému rozumu (v němž je obsažena) k nahlédnutí cílů veškerého našeho jednání. Ty jsou odvozeny od nejvyššího možného účelu, nad kterým již nic není, jak píše Pavlík. Kromě víry v Boha pak Kant dále rozeznává ještě od ní odvozenou víru v nesmrtnost duše a v morální řád světa. Pouze díky těmto vírám je pak možné jednat v rámci kategorického imperativu – což je Kantův pokus

²⁵ Tamtéž, str. 39.

²⁶ Tamtéž, str. 40.

o vytvoření univerzálně vhodné etiky pro kohokoliv, jehož definice by mohla být: „*Jednej tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak i v osobě každého druhého vždy zároveň jako účel a nikdy pouze jako prostředek.*“²⁷ Jen díky němu můžeme dosáhnout „blaženosti“, jak dodává Pavlík. Té, kterou garantuje právě Bůh, pro kterou se víra v něj „vyplatí“ a kterou je tím pádem možné odůvodnit v jinak poměrně pragmatickém systému. Aby se však Kant vyhnul vykládání svých teorií tak, že nemožnost získat poznatky rozumem může být vyřešena vírou, zavedl tři kategorie poznání, kterými jsou rozum teoretický, praktický a soudnost.

Přijmeme-li teď probrané myšlenky, tedy automaticky nám danou ideu Boha a platnost metafyzické potřeby, tak to bohužel ještě neznamená, že Camusova teorie o absurdnu není logicky obhájena. Neboť tyto dvě myšlenky přítomnost absurdna doslova popírají. Rozpor vycházející z metafyzické potřeby je zde totiž „zacelen“ vírou. Je tedy ještě zapotřebí dokázat, že víra v Boha nemůže kooperovat s rozumem. Musíme se tedy zaměřit na vnitřní problém přímo v ideji Boha. Dle slov Pavlíka, už sám Descartes věděl, že přítomnost ideje Boha v nás znamená, že je v nás idea dokonalého. Právě díky tomu dává kategorický imperativ a víra v morální řád světa smysl. Jiná než dokonalá bytost by totiž dost těžko mohla zvládnout takovýto nanejvýše vážný úkol. Ostatně Bůh ani jiný nežli dokonalý, všemohoucí, prvotní a dobrotivý být nemůže. Zde narážíme na klasický spor Leibnize s Clarkem. A sice rozpor, proč pokud je Bůh nekonečně dobrotivý a zároveň i dokonale všemohoucí, stvořil svět, ve kterém existuje zlo. Všichni dobře víme, že na tuto „hříčku logiky“ nelze najít řešení. Ať už je to totiž tak, že vytvořil zlo záměrně, například aby potrestal lidstvo za jeho hříchy, těžko se může honosit titulem „nekonečně dobrotivý“. Na druhou stranu, pokud zlo bylo vytvořeno bez jeho přičinění, například jako protiváha dobra, bez které by dobro nemohlo být rozpoznáno, už nemůže být Bůh „dokonalý“. Pavlík navíc dodává, že tvrzení, že Bůh je všemohoucí, nepřidává ani fakt, že: „...*nás stvořil jako svobodné bytosti – neboť tím, že nám přenechal svobodu rozhodování, zbavil se možnosti rozhodovat o věcech sám.*“²⁸ A kdo by snad chtěl namítnout, že Bůh vše stvořil nejlépe, nýbrž my nejsme schopni onu dokonalost nahlédnout, tomu Pavlík oponuje, že nás Bůh stvořil ke svému obrazu. Tedy schopné jeho záměry rozpoznat, a snad i pochopit.²⁹ A toto je právě ten nejryzejší a nejpravdivější zdroj veškerého absurdna. Tato kontradikce v nejvýznamnějším a nejvýše postaveném bodě, který má dávat smysl všemu ostatnímu, jakožto i našim životům, je důvodem absurdna. Absurdno

²⁷ KANT, Immanuel . Základy metafyziky mravů. Praha : Svoboda, 1990. s. 91. ISBN 80-205-0152-5.

²⁸ PAVLÍK, Ján, et al. Albert Camus : padesát let od úmrtí. Příbram : PBtisk, 2010. Camus versus absurdno, s. 45. ISBN 978-80-86547-88-6.

²⁹ Tamtéž, str. 45.

tedy vyvstává z porovnání nutnosti všemocného a ušlechtilého Boha a odrazu jeho dokonalosti v řádu světa, a zároveň kruté reality. Realitě, která nabízí buďto Boha, který není všemocný, nebo Boha, který na nás seslal veškeré zlo. Lepší důvod k přijetí absurdna již nejspíše nenajdeme. A právě na základě tohoto rozporu musíme dát Albertu Camusovi v jeho intuitivním vnímání absurdna za pravdu, a to i přestože, jak Pavlík dodává, jsou jeho názory vystavěny chatrně. Možná ale i o to větší obdiv mu patří, neboť intuitivně odhalit takto závažný problém a popsat ho takto bravurně, leč neodborně, je vskutku obdivuhodný výkon.

Camusův názor na Boha by se dal shrnout asi takto: „*Camusův člověk není velký popírač, vlastně nechává Boha stranou s jakousi ohleduplností, bez záště (jako starého, kdysi panovačného, dnes mírně senilního tatínka, kterého přece jen dál milujeme), jen od něho nic nečeká, ale nepodléhá ani velikášství: jen ví, že si musí poradit sám podle svých chatrných možností.*“³⁰

³⁰ JAMEK, Václav, et al. Albert Camus : padesát let od úmrtí. Příbram : PBtisk, 2010. Sisyfova cesta za štěstím - Albert Camus spisovatel, s. 22. ISBN 978-80-86547-88-6.

Pojem absurdno

Stručný popis pojmu absurdno

Poté, co jsme si tedy vysvětlili ony zásadní nesrovnalosti v Camusových teoriích, nám již nic nebrání v tom, abychom se pustili do popisu hlavního a nejdůležitějšího námětu Camusových děl. Do popisu již tolikrát zmiňovaného, tolik milovaného i nenáviděného, ignorovaného i zprofanovaného, avšak nikdy nás neopouštějícího absurdna.

Pojmem „absurdní“ byla odedávna obecně označována věc či jev, který je teoreticky sporný či prakticky nemožný. Později, po nástupu existencialismu na post světového myšlenkového proudu číslo jedna, se z tohoto pojmu stalo cosi „módního“. Zvláště pak jeho tvary absurdno či absurdita, jež se v rámci filosofie snaží pojmut situaci člověka, který nahlédne svět naprosto jinak, než je mu po celý jeho dřívější život prezentován. Tyto pojmy byly ústředním tématem děl Alberta Camuse. Dalo by se také říci, že to byl on, kdo se nejvíc zasloužil o jejich povědomí mezi lidmi.

Ovšem definovat absurdno není vůbec snadné. Sám Camus to přiznává ve své eseji *Mýtus o Sisypovi* (z níž budeme ponejvíce čerpat), když říká: „*Ani po dokončeném výčtu [definici] jsme ještě zdaleka nevyčerpali absurdno.*“³¹ Odpustíme si tedy nereálné ambice vyjmenovat všechny tváře absurdna. I přesto však zkusme uvést alespoň ty nejzákladnější a nejmarkantnější a začneme hned tím nejvýstižnějším výměrem, jenž zní, že absurdno je: „*Tento svět jako takový není nerozumný, to je vše, co lze říci. Ale absurdní je konfrontace tohoto iracionálního a oné zoufalé touhy po jasnosti, jejíž volání nalézá odezvu hluboko v člověku. Absurdno závisí touž měrou na člověku jako na světě.*“³² Klíčovým pro absurdno se tak stává proces komparace, neboť absurdno není uloženo ani v tomto světě jako takovém, ani v člověku samotném. Ale pokud prohlédneme a dáme si obě tyto roviny do souvislosti, nemůžeme než dojít k závěru, že svět a existence samotná je naprosto absurdní. Camus v podstatě říká, že člověk upřeně zírá do chřtánu světa a toužebně ho prosí, aby mu, byť jen na okamžik, jen jednou, dovolil nahlédnout pravdu, avšak svět mu nikdy neodpoví. Ovšem, člověk se nevzdává, ani nemůže. Nic důležitějšího pro něho není. Je tu jen on a jeho absurdno. A to celé šest a půl miliardy krát, a přece pořád stejně. Každý má své osobní absurdno, ale přesto všichni sdílíme jedno společné. Jak je tedy možné, že bychom, podle

³¹ CAMUS, Albert. *Mýtus o Sisypovi*. Praha : Svoboda, 1995. s. 33. ISBN 80-205-0477-X.

³² Tamtéž, str. 36.

Camuse, měli všichni cítit tento zvláštní pocit, prostupující náš celý život, sekundu za sekundou, a přitom ho většina z nás necítí? Odpověď je podle něj prostá, protože nejenže nemůžeme prohlédnout do onoho opravdového poznání, ale někteří dokonce ani nevidí tuto možnost jako takovou. Abychom tento problém blíže pochopili, zaměřme se tedy chvíli na to, jak absurdno vzniká.

Vznik absurda

Vzniku absurda je tolik důležitý, protože při něm opět dochází k rozporu. Dojít k jeho poznání je totiž tak snadné, a zároveň tolik komplikované. Snadné ve smyslu, že rozpoznání nebo seznámení se s absurditou může čekat kdekoliv, kdykoliv a při jakékoliv činnosti. Přičemž tato slova neznamenaají jen neschopnost deskripce velkého množství variací, ale opravdu jejich ryzí podstatu. Tomuto „Danajskému“ prozření předchází u každého jinak dlouhé období „každodennosti“, kdy člověk naprosto oddaně hraje svou životní roli. Netuší, že čím lépe ji hraje, tím více se jen dívá z povzdálí.³³ Takovýto život je jen sled po sobě jdoucích samozřejmých banalit. *„Vstát, tramvaj, čtyři hodiny v kanceláři nebo v továrně, jídlo, tramvaj, čtyři hodiny v práci, jídlo, spánek, a tento rytmus se opakuje v pondělí, v úterý, ve středu, ve čtvrtek, v pátek a v sobotu...“*³⁴ Člověk si to většinou ani neuvědomuje, a když, tak na to brzy zapomene nebo tomu prostě nevěnuje moc pozornosti. Avšak: *„Velká díla se mnohdy rodí kolem nějakého nároží nebo v otáčivých dveřích nějaké restaurace. Tak je tomu i s absurditou.“*³⁵ V jednu chvíli, stejně tak jako předtím celý život, žijete „normálně“ a v druhé chvíli už vás celou svou silou svírá absurdita. Ten zvrat vzniká, jak píše Camus, jednoduchou otázkou: „Proč?“. Přičemž s ní přichází i nesmírně důležité znechucení, doprovázené němým úžasem nad tím, proč nás nikdy předtím tato otázka nenapadla. Vždyť se přeci celou dobu nabízela. Den co den jsme ji míjeli. V tom je ona snadnost. Ale nemohli jsme ji vznést, dokud nenastal ten správný okamžik. V tom je zase ona komplikovanost. Nicméně, přesně jak říká banální rčení: „Nejdůležitější je přiznat si problém.“ Je to sice velmi otřepaná a zprofanovaná fráze, ale výborně se hodí právě k onomu „proč“. Máme-li tedy tuto prvotní fázi za sebou a našimi soupeřníky se stal úžas a znechucení z toho, jaký byl náš život doted a jaký je vlastně celý svět obecně, můžeme se směle vydat absurdnu vstříc. Záhy však před sebou nalezneme rozcestí. Na jedné straně je cesta vedoucí zpět k „*mechanickému*

³³ NOVOZÁMSKÁ, Jana. Existoval existencialismus? : Výzva a ztroskotání J.-P. Sartra. Vyd. 1. Praha : Filosofia, 1998. s. 136. ISBN 80-7007-108-7.

³⁴ CAMUS, Albert. Mýtus o Sisypovi. Praha : Svoboda, 1995. s. 25-26. ISBN 80-205-0477-X.

³⁵ Tamtéž, str. 25.

životu“,³⁶ čili „pokračování“³⁷, na té druhé je těžší cesta vedoucí k „definitivnímu probuzení“.³⁸ Ale ani po probuzení ještě nemáme vyhráno. I potom totiž dojdeme na další rozcestí a naše další možnosti jsou opět dvě. Buďto skoncovat dobrovolně se životem, nebo se již definitivně vyléčit. Pokud zvítězí pud sebezáchovy a my si život nevezmeme, potom jsme konečně osvobozeni, probuzeni. Konečně se díváme na svět reálně. Tak reálně, jak nám to jen naše nedokonalé způsoby poznávání dovolí. Ale přeci jen jsme o kus dále nežli ti, kteří nadále žijí v každodenní rutině a kteří na rozkaz nikdy neodpoví „proč?“, nanejvýše „jak?“.

Návrat k popisu absurda

Absurdno se nám tedy stalo životní normou. Můžeme se tedy konečně vrátit k jeho popisu. Jak už jsme si řekli, je to rozpor mezi chtěným stavem světa a stavem faktickým, který je zákonitě vždy horší. Z této definice vyplývají některé zajímavé důsledky, například ten, že obě části této rovnice se vyvažují ve smyslu, že pokud zanikne jedna, nutně musí zaniknout i ta druhá. „*Absurdno není možné mimo lidský duch.*“³⁹ Zanikne-li, nejlogičtěji například smrtí člověka, zanikne i jeho „osobní“ absurdno. A protože člověk nemůže existovat mimo tento svět, alespoň tedy ne v podobě, kterou obecně vnímáme pod pojmem „člověk“, nemůže ani absurdno existovat mimo tento svět. Camus si tedy z absurda odvozuje svoji první pravdu a téměř descartovský základní opěrný bod. Od něj poté vychází vstřícná otázka, zdali je nutno se s tímto faktem vyrovnat dobrovolným ukončením života, nebo jestli je možné se s ním vypořádat jinak. Což by zajisté bylo velmi žádoucí. Nicméně k tomuto se vrátíme v kapitole o sebevraždě, teď se ještě věnujme absurditě obecně.

Dalším důsledkem, který absurdno totiž přináší, je jeho individuální věčnost. Pokud si ho totiž uvědomíme, není již cesty zpět. Tento proces je nezvratný. Ovšem, mějme na mysli, že se musí jednat o opravdu dokonáný proces přijmutí absurda, jakož i naprosto vědomého akceptování neexistence jakékoliv naděje. Bylo by tedy na místě dobře si rozmyslet, zdali absurdno přijmeme, či nikoliv. Výše jsme si však již řekli, že absurdno si nevybíráme my, nýbrž ono si vybírá nás, v jím vybraném čase, na jím vybraném místě, přičemž jakýkoliv odpor je zbytečný. Je zde samozřejmě ještě ta možnost, že když už nás absurdno „pocítí“ svou návštěvou, můžeme se ještě z cesty k němu vrátit zpátky k rutině. Ovšem, žádný trochu více

³⁶ Tamtéž, str. 26.

³⁷ Tamtéž, str. 26.

³⁸ Tamtéž, str. 26.

³⁹ Tamtéž, str. 48.

inteligentní a přiměřeně zvědavý člověk, nahlédnuvší monumentální velikosti před ním nově stojícího pohledu na svět, ho nemůže odmítnout.

Absurdno a čas

Absurdno má také velmi zvláštní vztah k času, ostatně jako celý existencialismus. Je totiž ukryto v našem vztahu k němu. Neboť zatímco bychom měli nekonečně nenávidět každou nadcházející vteřinu, protože nás posouvá zase o něco blíže k záhubě, my ji přímo vítáme. Vztahujeme se k ní a netrpělivě ji očekáváme. Jako bychom to snad ani netušili. I člověk, který si nepřipouští absurdnost života, musí být schopný toto rozpoznat, přesto však své skutky neustále odsouvá do budoucnosti, užívaje vět: „Až bude více času.“ „Snad později.“ „Možná až příště, až na to bude správná chvíle.“ „Až budeš starší.“ Jak říká Camus: *„Zítřka, touží po zítřku, ačkoliv by ho měl celou svou bytostí odmítnout. Tato vzpoura těla, to je absurdno.“*⁴⁰

Chápání světa

Další příklad absurdna, které Camus ve své knize *Mýtus o Sisyfovi* používá, se týká našeho chápání světa. Naše mysl se v marném boji snaží pochopit a vysvětlit jevy světa, avšak naráží přitom na svou nedokonalost a nemohoucnost. Uchýlí se tedy k použití zvyku a zaobalení oněch fenoménů do pro nás pochopitelných, byť vesměs nesprávných, formulací. Ovšem stačí jen chvilka nepozornosti, chvíli nedávat světu okolo jeho domnělý význam a najednou zjistíme, v jakém jsme to žili bludu. Celý svět jako by se najednou propadl nenávratně pryč. *„Svět nám uniká, protože se stává sebou samým.“*⁴¹ A my jsme znenadání oddáni přírodě na milost a nemilost. Přičemž naše hlavní zbraň, což byl právě rozum, je pryč. Toto prozření je opět dáno odpoutáním se od každodennosti. Od ustáleného významu věcí a jevů. Pramenící z lenosti přiznat si, že na opravdové poznání si budeme muset nekonečně dlouho počkat. *„...ta hutnost a podivnost světa, to je absurdno.“*⁴²

⁴⁰ Tamtéž, str. 27.

⁴¹ Tamtéž, str. 27.

⁴² Tamtéž, str. 28.

Lidská nelidskost

Dalším bodem, na kterém lze ukázat rozmanitost tváří absurdity, je „lidská nelidskost“⁴³. Pod tímto spojením míní Camus stav, kdy stejně jako jsme předtím nechápali svět, teď nechápeme sami sebe. Na chvíli se zastavíme a podíváme se na sebe. Ty stále stejné rutinní, až strojové pohyby se nám najednou zdají nesmírně směšné, jakoby vytržené z kontextu. A přesto jsou naše a vždycky byly.

Smrt

Nyní se dostáváme k velmi závažné, respektive asi nejdůležitější příčině absurdity.⁴⁴ K onomu nezvratnému osudu, který nemohou popřít ani sebevíce zarytí odpůrci determinismu. Ke smrti. Všichni jsme tímto pojmem obeznámeni již od útlého věku, přesto (možná v zájmu duševního zdraví) se tváříme, že nevíme, o co se jedná. Pravděpodobně protože si prostě nedokážeme celou její drtivou sílu ani představit. Její konečnost je, v určitém morbidním slova smyslu, dokonalá. A fakt, že si před ní nemůže být nikdo jistý, a její nekonečnost z ní činí pro člověka neporazitelného nepřítele. Přesto, nebo možná právě proto, si ji snažíme nepřipouštět a nedávat jí tolik váhy, kolik by si bohužel zasloužila. Ovšem, podle Camuse, je problém v tom, že: „...ve skutečnosti nikdo nemá zkušenost se smrtí.“⁴⁵ A také proč bychom se měli bát něčeho, co přestože víme, že je natolik mocné, je nám zároveň i natolik vzdálené a nikdy nepoznané? Navíc, jak by nám pomohla bázeň z něčeho, co v konečném důsledku nemůžeme nijak ovlivnit, nanejvýše snad oddálit? Není právě tato myšlenka to, co nás osvobozuje? Tato neodvratnost, neoblomnost, naprostá nemožnost úniku? Ať tak či jinak, právě při pohledu na tento zmar nabírá absurdní pocit největší síly. Rodíme se, abychom mohli umřít? Nebo podle jiného pohledu na věc: Umíráme, abychom se mohli narodit? „V mrtvolném světle tohoto osudu se objevuje zbytečnost. Žádnou morálku, žádné úsilí nelze a priori ospravedlnit tváří v tvář té krvavé matematice, kterou pořádá náš úděl.“⁴⁶ Ačkoliv to zní dosti nihilisticky, cílem není vzbuzovat v nás sebelítost a v té se pak vyžívat. Naopak, důvodem je právě ztráta jakýchkoliv planých nadějí, které by nás jen a pouze zatěžovaly

⁴³ Tamtéž, str. 28.

⁴⁴ Jsem si plně vědom, že jich již bylo jmenováno několik, avšak jak jsem již na začátku zmínil, tento pojem je natolik vrstevnatý, že jsem osobně přesvědčen, že jeho přesné definování není v lidských silách, neboť za sebelepší definicí, můžeme vždy nalézt ještě lepší.

⁴⁵ Tamtéž, str. 28-29.

⁴⁶ Tamtéž, str. 29.

a nakonec by se beztak vypařily jako pára nad hrncem. Lepší je přijmout drastickou pravdu hned, a být připravený na pozdější dobu.

Absurdno skrze vědu

Camus si na pomoc zkusil vzít také vědu. Ačkoliv nejspíše dopředu věděl, že se to nemůže povést, zkusil se s její pomocí postavit, proti němu v obrovské přesile stojícímu, všeobsažnému vesmíru. Zázrak se však nekonal. Uspokojivého výsledku se totiž nedočkal. Camus dospěl k závěru, že i věda, přes svou zdánlivou všemocnost, má své limity a nedokáže některé otázky poznání vyjasnit. Můžeme totiž vše okolo nás rozložit na atomy. A můžeme pak i tyto atomy rozložit na protony, elektrony a neutrony a tak dále a dále. Ale vždy se, ať už dříve, či později zastavíme, přestože tam cesta nekončí. A tak Camus píše, že i přesto, že by si moc přál uvěřit a opravdu se snaží dát celé věci šanci, vždy se stane nějaký zádrhel, který již nelze překročit. Tímto problémem je, že i když se tedy dostaneme k protonům a ještě hlouběji, je jen otázkou času, kdy se ukáže, že všechno dál jsou již jen teorie a domněnky. Ovšem teorie v praxi neověřitelné. Jaký to má tedy smysl uchylovat se k vědě, když definitivní řešení nemá, pouze ho slibuje? Camus tak dospívá k názoru, že: *„Jemné linie těchto kopců a ruka večera na vzrušeném srdci mi povědí mnohem víc.“*⁴⁷ A pokud si tedy má vybrat mezi pouhopouhým popisem, ovšem ve své podstatě nemylným, anebo celistvým vysvětlením, které je ovšem vystavěno na pouhých odhadech, nemusí se rozmyšlet dlouho a jasně se přiklání k popisu. Bohužel tím ale dochází k závěru, že i rozum nám svým vlastním způsobem ukazuje absurdnost světa. A sice tím, že pokud chceme být v tomto světě šťastní, musíme se zbavit touhy po vědění. Ovšem té se přeci nemůžeme, ba dokonce nesmíme zbavit! V určitém ohledu bychom se tím zbavili principu sebe sama. Vzpomeňme na Kantova slova, podle kterých by definicí člověka mohla být jeho neutuchající touha po překonávání všeho, čeho jsme již dosáhli.⁴⁸

Kontrafinalita

Dalším představitelem absurdna, přímo v jedné z jeho nejryzejších podob, je takzvaná „kontrafinalita“⁴⁹. Tento pojem označuje lidské chování, které došlo k určitému cíli, ačkoliv původní záměr byl diametrálně jiný. Bohužel bývá obvykle dosažený záměr horší nežli ten

⁴⁷ Tamtéž, str. 34.

⁴⁸ PAVLÍK, Ján, et al. Albert Camus : padesát let od úmrtí. Příbram : PBtisk, 2010. Camus versus absurdno, s. 40. ISBN 978-80-86547-88-6.

⁴⁹ Tamtéž, str. 35.

původně zamýšlený. A nezdá se, že by se mohlo stát takové obrátce, že původní, zcela pozitivně zamýšlený skutek se změnil v naprosto záporný. A i když se věci nemusí vždy až takto odvrátit od svých původních cílů, Camus říká, že je v podstatě nemožné se kontrafinalitě úplně vyhnout. Jak píše Pavlík, u Camuse je kontrafinalita vnímána: „...jako empiricky nahodilý, nýbrž však jako osudový, existenciálně nutný rys veškerého lidského činění.“⁵⁰ Toto musí pro běžného člověka znít naprosto odstrašujícím příkladem, ovšem pro člověka, „uznávajícího“ absurdno jakožto jediné východisko, je to jen malý zlomek nesmyslnosti lidského bytí.

Tato podivuhodná vlastnost lidského chování se však může objevovat i v kontextu sociálního chování. Což v podstatě znamená, že i když se jakýkoliv lidský úřad či instituce snaží vymezit si striktně daný záměr a dopodrobna si rozvrhnout plán, jak jej docílit, nemůže se tento plán nikdy přesně splnit. Ano, lze samozřejmě dostát svým původním záměrům, avšak nikdy ne zcela nebo přinejmenším bez důsledků, které předvídané nebyly, třebaže byl plán sebelépe dopodrobna propracovaný.

Je ovšem zcela nutné, abychom si kontrafinalitu nespletli s jiným jevem zvaným „odcizení“⁵¹, který byl rozvinut z velké části u otce komunismu, Karla Marxe. Podle Pavlíka odcizení popisuje stav, kdy „...proti člověku začnou působit instituce jako např. náboženství či tržní řád, tj. instituce, které nevznikly plánovitě, nýbrž v procesu spontánní geneze...“⁵², a díky tomu, že věří, že nevznikl jejich zásluhou, nemůžou si ani uvědomit, že je převyšuje. Díky tomu, podle Pavlíka, nemohou ani dosáhnout pocitu absurdity, že něco jimi stvořeného k tomu, aby jim to sloužilo, je nyní mocnější nežli oni sami. Až teprve po procitnutí, což má například u Marxe „podobu revolučního činu“, je, podle něj, možné dojít k osvobození se od této nadvlády.

⁵⁰ Tamtéž, str. 36.

⁵¹ Tamtéž, str. 36.

⁵² Tamtéž, str. 36.

Sebevražda:

„Existuje pouze jeden opravdu závažný filosofický problém: to je sebevražda. Rozhodnout se, zda život stojí za to, abychom ho žili, znamená zodpovědět základní filosofickou otázku.“⁵³

Toto Camusovo tvrzení jasně definuje jeho zájmy a preference v bádání v oblasti filosofie. V podstatě se, podle něj, totiž ostatní filosofické problémy odvíjí až od tohoto. Neboť, podle jeho názoru, velikost daného problému se dá nejlépe posoudit pouze podle následků, k nimž daný problém vede. A sotva lze nalézt závažnějšího důsledku, nežli je právě smrt.

Camuse tedy zajímá, zdali má vůbec smysl tento život žít, pokud je natolik absurdní a způsobuje nám tolik strastí a bolestí. Nebo, v ideálním případě, jestli je možnost, jak se z absurdity vymanit (což, jak sám řekl, nelze) či tedy, jak ji důstojně obelstít a zároveň přežít. Prostá otázka, ovšem s nedozírnými důsledky. Neboť pokud je toto ta nejprvotnější a naprosto nejzákladnější otázka, odpověď by měla být zákonitě také ta nejdůležitější.

Pro Camuse je sebevražda výrazem nekompetentnosti, je pro něj symbolem pro neschopnost dostát tohoto života, který nám byl dán. Ať už je to dar úžasně ušlechtilý, či neskonalé odporný. Jak píše, lidé jen málokdy konají sebevraždu na základě pečlivé reflexe. I když jak také podotýká, jsou i případy, kdy není sebevražda známkou slabosti či nerozvážného konání. Takové případy mohou být například ty, při nichž je onen čin vztahován k vyšším cílům, jako jsou cíle politické či náboženské. To jsou také jediné případy sebevraždy, které jsou konány s rozmyslem, jakkoliv je toto slovní spojení morbidní. Ovšem těchto případů je velmi málo, a tak se jimi nebudeme zabývat.

Je tedy s podivem, že případů sebevražd není mnohem více, když i na lidi, jež „nevyznávají“ absurdno, má život tak negativní účinky. A ačkoliv může být život pro někoho sebekrásnější a člověk může být sebevětší optimista, jistě si již každý někdy řekl, že život nestojí za nic a že by přeci jen možná bylo snadnější jej ukončit.

Ovšem ukážeme si, že jsou důvody, proč náš boj nesmíme vzdát. Že nejsou jen důvody, abychom se vzdali, přiznali svou porážku a prostě ukončili toto nekončící martýrium,

⁵³ Tamtéž, str. 14.

abychom si ušetřili tolik zbytečné námahy, která beztak k ničemu nepovede. Neboť jsme si již výše popsali, jaká je možnost, že by se věci daly do pohybu správným směrem. Pražádná. Absurdno totiž nesmlouvá, nevyjednává a nedá se ničím uplatit. Proto ačkoliv možná dosti nedůstojná, jeví se z tohoto pohledu sebevražda opět jako jediná realistická možnost. Což teď, mimo jiné, vrhá na ty, jež spáchali sebevraždu, úplně jiné světlo. Teď už to totiž vypadá, že to oni jsou ti, kdo pochopili, o co tu ve skutečnosti jde. Ovšem tato cesta je nesprávná, respektive vede k naprosto jiným cílům. Namísto toho, aby absurditu porazila, udělá z ní vítěze. (Krásná ukázka kontrafinality.) Protože i když to vypadá, že sebevražda je logickým vyústěním absurdna, že je to vlastně jakási naše zatvrzelá vzpoura proti ní, že je to náš způsob jak říci ne, není tomu tak. Ba přímo naopak, jak tvrdí Camus: „*Sebevražda, je pravým opakem vzpoury, protože předpokládá souhlas. Sebevražda, obdobně jako skok, znamená přijetí vlastního omezení.*“⁵⁴ V tomto ohledu vlastně sebevražda dokáže odpovédět na otázku absurdna. A sice tím, že si uvědomíme tato svá omezení a přijmeme náš osud za nezvratný. To nás zbaví všech okovů a my můžeme jít s klidem vstříc svému osudu. Naplníme tím svůj osud naprosto stejně, jen o něco dříve. Ovšem my nechceme osud naplnit. Tím, že se sebevraždě vyhýbáme, tento osud na okamžik odvracíme a alespoň na chvíli nad ním máme převahu. „*Tato vzpoura dává životu cenu.*“⁵⁵ Je to přesně onen důvod, proč stojí za to neprohnat si kulku hlavou. Důvod, proč má smysl žít tento, někdy dosti trýznivý život. Myšlenka, že se „vysmíváme“ samotnému osudu, by pro nás neměla být nikterak malým zadostiučiněním. Jde v podstatě o staletí známou pravdu, nevolit tu snadnější z cest, již sebevražda v tomto kontextu bezesporu je. (Čímž akt sebevraždy nesnižují, ale naopak vyzdvihují těžkost žití v absurditě). Máme se pokusit „získat“ ze svého života i ze sebe naprosté maximum, řečeno s Hamletem: „...to je, oč tu běží...“⁵⁶. Vysmát se osudu do tváře, ať už nám naloží jakkoliv těžký náklad. „...zemřít neusmířený a nikoliv podle vlastního přání. Sebevražda je zneuznáním.“⁵⁷ A proto ji Camus nakonec odmítá.

Ovšem vraťme se ještě k dalšímu důvodu, který nás drží v tomto světě, jakkoliv je pro nás nehostinný. Je jím zvyk. Námi již zmiňovaný přítel, od kterého jsme se předtím chtěli co nejrychleji odpoutat. O kterém lze s velkou mírou nadsázky říci, že právě na něm teď závisejí naše životy. Je to on a také určitá míra lenosti, co nám brání překonat ustálená pravidla a tím

⁵⁴ Tamtéž: str. 76.

⁵⁵ Tamtéž: str. 78.

⁵⁶ Hamlet. In Wikipedia : the free encyclopedia [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, , last modified on 12. 5. 2011 [cit. 2011-05-28]. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikiquote.org/wiki/Hamlet>>.

⁵⁷ CAMUS, Albert. Mýtus o Sisypovi. Praha : Svoboda, 1995. s. 78. ISBN 80-205-0477-X.

za ně nahlédnout. Proč bychom také měli, pokud nám k životu lépe poslouží lež, s jejíž pomocí dnes a denně zastíráme skutečnost, která je o tolik horší. Touha po řádu věcí, která může vyvolat absurdno a všechna jeho negativa, se dá totiž mnohem snáze ukojit lží. Pokud nám stačí myslet si, že žhnoucí kotouč, který je ve dne na nebi, je Bůh Apollón, můžeme být, byť neprávem, náležitě šťastni. Ale i pokud jsme již prohlédli, může nás zvyk udržet na tomto světě. Neboť jak říká Camus: „*Soud těla se plně vyrovná soudu ducha a tělo couvá před zničením. Navykáme si žít, ještě než si navykneme myslet.*“⁵⁸ A tak zatímco duch jasně, byť zcela intuitivně, říká, že bychom měli s tímto světem nadobro skoncovat, tělo se zdráhá a jedná podle své nejlepší možné logiky, která neoblomně velí zachovávat život co možná nejdéle, doslova do posledního dechu. Nutno dodat, že jak se později dozvíme, i tělo jedná naprosto správně. Jednají tedy správně oba, ačkoliv každý naprosto opačně nežli ten druhý.

Nakonec podle Camuse tyto dva důvody stačí k tomu, abychom zde na tomto světě setrvali a nadále bojovali své životy, jakkoliv je to boj nevyrovnaný a ztracený.

⁵⁸ Tamtéž: str. 20.

Revolta

Camusovou odpovědí na bezvýhodné stanovisko absurdna a po kategorickém odmítnutí sebevraždy, jakožto zbabělém a nic neřešícím činu, se stává revolta. Tolikrát Camusem zmiňovaná a s ohledem na nedozírnost otázky absurdna a na to, že by měla být jejím řešením, téměř na piedestal stavěná revolta. Avšak neukvapme se a nechme mluvit ji samotnou.

Camus ve svých dílech rozlišuje dva druhy revolty, historickou a metafyzickou. Ovšem kromě nich vnímá ještě jakousi „obecnou“ revoltu, která je víceméně totožná s tou metafyzickou, jen není přiřazena ke konkrétnímu člověku nebo, jako v případě revolty historické, k určité historické události či společnosti.

Podle Camuse je revolta jedinou opravdu smysluplnou reakcí na tento svět a na onu tíživou situaci, kterou nám „realita“ neoblomně servíruje. Je, podle něj, nutnou součástí každého kroku člověka, který žije svůj život autenticky. To jest tehdy, když jak píše Novozámská: „...*nedávám své existenci smysl zvenci*...“⁵⁹. Abychom tohoto mohli docílit, musíme si připustit svou konečnost, ba si tuto představu přímo implantovat do našich nejvnitřnějších a nejzákladnějších principů. Což je ovšem pro člověka, který chápe a vědomě přijal absurditu, naprosto samozřejmou záležitostí.

Díky tomu, že jak jsme si již řekli, není absurdita konec, nýbrž teprve startovací čára pro náš další, podle Camuse pravdivější a svým způsobem upřímnější život, musíme najít něco, čím nahradíme každodennost, kterou jsme teď opustili. A přesně tím je revolta. Novozámská dodává, že právě ono pnutí mezi tolik chtěným světem a světem reálným je hnacím motorem revolty, je jejím nábojem. A nežli pocity, které v nás absurdita vyvolává, potlačovat a ignorovat nebo ještě hůře, nežli na ně rezignovat a odpovědět na ně pomocí sebevraždy, je nutné využít tento náboj. (Chtělo by se říci negativní náboj, avšak schválně se tomu chci vyhnout, neboť tomu tak bezpodmínečně není.) Využít ho právě v revoltu, která ačkoliv by se to nemuselo na první pohled zdát, je zásadně kladná a konstruktivní. Uplatňuje se například v uměleckých dílech, potažmo v umění jako takovém. Revolta se tak stává pozitivním důsledkem absurdity, stejně tak jako nejlepší kvalitou lidského života. Revolta tedy je, jak

⁵⁹ NOVOZÁMSKÁ, Jana. Existoval existencialismus? : Výzva a ztroskotání J.-P. Sartra. Vyd. 1. Praha : Filosofia, 1998. s. 138. ISBN 80-7007-108-7.

říká Pavlík: „...reakcí člověka revoltujícího na absurditu světa je vytvoření nového světa, podřízeného lidským kritériím smysluplnosti.“⁶⁰

Je však opět nutné podotknout, že revolta v žádném případě neobsahuje naději. Ta by ji totiž pouze devalvovala, neboť jak jsme již zmínili, naděje je jen lidským sebeklamem. A je vlastně ironií, že díky tomuto vzdání se spásy můžeme lépe vzdorovat osudu. Jak říká Jarek: „...člověk nemůže ztratit to, co nikdy neměl...“⁶¹

Camus zachází až tak daleko, že důležitost revolty otevřeně popisuje v rámci karteziánské tradice, což Petříček parafrázuje jako: „...křičím, že v nic nevěřím, že všechno je absurdní, ale o svém křiku nemohu pochybovat: revoltuji, tedy jsem.“⁶² A tak stejně jako je pro Descartese základem jeho dalšího bádání jeho „pochybování“, je pro Camuse jeho revolta vyplývající z absurda.

„Metafyzická revolta je gesto, jímž se člověk bouří proti svému údělu a všemu stvoření. Metafyzická z toho důvodu, že popírá to, k čemu jsou člověk a všechno stvořené předurčeni.“⁶³ Podle Camuse se opravdová metafyzická revolta objevuje až v 18. století. Díky tomu, že je i pro tento druh revolty nutné, aby byla důrazně odmítnuta myšlenka spásy, se v jeho úvahách často objevují myšlenky Dostojevského a Nietzscheho. Ti se navíc podle něj nejvíce zasloužili o rozšíření těchto myšlenek.

Historická revolta je v podstatě co chvíli se opakující touha lidu po spravedlivější společnosti, která se více či méně vždy zvrtné v revoluci. Tou Camus opovrhne, neboť je to podle něj jen lyričtěji nazvané násilí omlouvané dosahováním nějakého „vyššího“ cíle, kterým nezřídka bývá právě společnost bez násilí. Ironie? Spíše pokrytectví a s určitým „přimhouřením očí“ kontrafinalita. To přimhouření je ovšem na místě, neboť je otázkou, nakolik je již dopředu známo, že se k těmto prostředkům, které jsou zároveň čirým protikladem požadovaného výsledku, revolucionáři uchýlí. Camus k tomu píše: „Každá revolta je výrazem stesku po nevinosti a voláním po bytí. Ale stesk se jednoho dne chopí zbraní a přijme bezvýhradnou

⁶⁰ PAVLÍK, Ján, et al. Albert Camus : padesát let od úmrtí. Příbram : PBtisk, 2010. Camus versus absurdno, s. 54. ISBN 978-80-86547-88-6.

⁶¹ Tamtéž: str. 26.

⁶² PETŘÍČEK, Miroslav. Úvod do současné filosofie. Praha : Herrman & synové, 1997. s. 95. ISBN není uvedeno.

⁶³ LUKEŠOVÁ, Kateřina. Člověk revoltující. Praha : Český spisovatel, 1995. s. 116. ISBN 8020205845.

odpovědnost za jakoukoliv vinu, to znamená i za vraždu a násilí.“⁶⁴ V této souvislosti jmenuje Camus užívá termínu „logická vražda“, což by se dalo velmi dobře vysvětlit rčením: „Zabij jednoho a jsi vrah, zabij miliony a jsi král.“ Camus tím naráží na fakt, kdy se vražda, tedy nejhorší možné lidské provinění, záměrně snižuje na pouhopouhý abstraktní akt. Na prosté zmáčknutí spouště. To vše samozřejmě v zájmu většího cíle. Odporným, avšak velmi dobře ilustrujícím příkladem, ze kterého každého normálního člověka mrazí v zádech, jsou koncentrační tábory za druhé světové války. Ve těch v nelidských podmínkách přišly o život miliony lidí. Když se poté vyšetřovatelé ptali lidí, kteří tato zvěrstva přímo páchali, zdali si uvědomují, že zabili takové množství lidí a zdali svých činů litují, předpokládali, že odpovědi budou stejné. Kladné. Avšak jaké bylo jejich překvapení, když se pak i přesto, že už bylo po válce, v jejich výpovědích objevovala i tvrzení, že se „to“ muselo přeci udělat, neboť jim to bylo nařízeno. Ano, samozřejmě to můžeme přičítat na vrub alibismu oněch lidí a propagandě, která je léta obklopovala, ale pravdou je, že hlavní příčinou bylo právě přijetí vraždy jako pouhého „abstraktního aktu“.

Navíc bylo i toto zabíjení samotné rozloženo právě na tisíce malých činů, které v rámci onoho většího cíle (vražda, která pak měla vést k onomu kýženému největšímu cíli, což například tady opět znamenalo vytvoření ideální společnosti) neznamenal už vůbec nic. Tento „proces“ byl totiž natolik děsivě propracovaný, že každý z těchto lidí v něm sehrával jen velmi malou roli. Dozorci pak tedy tvrdili, že pouze vyhodili kufry, které tam vězni nechali. (Protože tam, kam šli, už nic nepotřebovali.) Tvrdili, že pouze posbírali oblečení, které tam vězni nechali. (Protože si mysleli, že se jdou sprchovat). Tyto hrůzné lidské výtvoř tak dokázaly z nechtutné a neomluvitelné vraždy udělat pouze statistický bod. Prostou kvótu, kterou je nutné v rámci vyšších zájmů společnosti splnit.

Jak Novozámská shrnuje: *„Od původní revolty vyjádřené slovy „revoltuji, tedy jsme“ a metafyzické revolty, jež k tomu dodává „a jsme sami“, nás přivádí k současné revoltě svářející se s dějinami.*“⁶⁵ Dalo by se tedy říci, že oproti revoluci, která nám dnes slibuje krušné časy, abychom se možná „již zítra“ měli všichni lépe, se nám revolta snaží říci, že se máme za své činy stát odpovědnými už dnes a mít se lépe ihned. A hlavně, zatímco u revoluce je nutné něco udělat a čekat na nejistý výsledek, většinou si i navíc musíme

⁶⁴ Tamtéž, str. 118.

⁶⁵ NOVOZÁMSKÁ, Jana. Existoval existencialismus? : Výzva a ztroskotání J.-P. Sartra. Vyd. 1. Praha : Filosofia, 1998. s. 149. ISBN 80-7007-108-7.

„pošpinit ruce nutným zlem“, revolta nabízí prostší řešení, protože už tím, že revoltujeme, děláme sami sebe lepšími, aniž bychom museli zavírat oči nad věcmi, na které nejsme hrdí. A když připomenou, že revolta je z principu pozitivní a destrukci odmítající, myslím, že se není třeba příliš rozmyšlet.

Na druhé straně oproti revoltě zněla výtky z řad zastánců revoluce (marxisté), že je bezzubá, že nic nevyřeší a nemůže vyhrát. Což je pravda, protože ani nemůže, a tak tentokrát David svému Goliáši opravdu podlehně. Ovšem revolta si ani nikdy výhru za cíl nedávala a nikdy ji ani nedeklarovala (svým způsobem je už i tímto odsouzena k nezdaru). Tuto naději si po právu odepřela, neboť zná své meze. Ví, kam až může zajít a kam už ji její soupeř nepustí. Tou hranicí je neustálé si uvědomování, že smrt a zmar jsou nevyhnutelné. Ale, podle Camuse, dělá člověka velkým jeho schopnost pokračovat dál i přes nepřízeň okolí. I přes veškeré problémy pokračovat hrdě s hlavou vztyčenou a nepodlehnout. A i přes vidinu tohoto neutuchajícího zmaru všude okolo tvořit. Dávat absurdnu nemilosrdně najevo svůj názor na něj. Řečeno slovy Camuse: „*Neexistuje osud, který by se nedal překonat pohrdáním.*“⁶⁶ Díky němu se může i Sisyfos nad bohy, kteří na něj seslali jeho nikdy nekončící trest, morálně povyšovat. Přesně v původním smyslu revolty, neboť na jeho údělu se pohrdáním naprosto nic nezmění, avšak on sám má pocit, že nad ním vyzrál, neboť se nevzdal a svůj úděl hrdě přijímá. Nevzdává se naděje a ani se neuchyluje k sebevraždě. Naopak jde s hlavou vztyčenou dál. Své „lidskosti“ se nezprotivil, zůstal jí věrný. Budiž nám všem vzorem.

Pravidlo, že nic a nikdo není dokonalý, však už podle svého názvu platí i o revoltě, neboť i ona může být zakalena. Protože jak píše Jamek: „...*i ta nejlepší volba, jak se ukázala v Moru, je vystavena zmaru.*“⁶⁷ Camus se tím snaží ukázat, že můžeme konat sebelepší skutek, sebeprospěšnější pro jakkoliv velký počet lidí, ale nikdy nemůžeme úplně vyloučit, že to neděláme pouze pro svůj dobrý pocit. Altruismus se totiž velmi snadno může změnit v předvádění se a konání dobra takřkajíc „druhým na obdiv“. Dokonce i hlavní postava Camusova díla *Pád*, Clamence, po celou dobu tolik humánní a hodný braní za vzor, se při svém předlouném monologu přiznává, že veškeré své dosud obdivované vlastnosti, přeměněné ve skutky projevované společnosti jsou jen prostředkem k tomu, aby se mohl nad ni povyšovat. Dávat jí na obdiv svou morální bezúhonnost a dokonalost. Avšak jak Clamence

⁶⁶ CAMUS, Albert. Mýtus o Sisyfovi. Praha : Svoboda, 1995. s. 163. ISBN 80-205-0477-X.

⁶⁷ JAMEK, Václav, et al. Albert Camus : padesát let od úmrtí. Příbram : PBtisk, 2010. Sisyfova cesta za štěstím - Albert Camus spisovatel, s. 29. ISBN 978-80-86547-88-6.

čtenáři sám nakonec velmi naturalisticky líčí, vše, co dělal, bylo ve skutečnosti hnáno vnitřními, zcela sobeckými tužbami.⁶⁸

Ovšem budme spravedliví, neboť, podle Camuse a i řady jiných autorů, se nikdy nelze zcela vyhnout těmto eventualitám. Ať už totiž uděláme opravdu cokoliv, jakkoliv je to pro nás otravné, nevýhodné, či dokonce bolestné, vždy se můžeme právě díky tomu cítit nadřazeně svému okolí, přesně ve smyslu, o několik řádků výše citovaného Camusova výroku z *Mýtu o Sisyfovi*, že není životního příkoří, které by se nedalo přebít pohrdáním.

Protikladem k této postavě by mohl být Camusův jiný hrdina z knihy *Mor*. Je jím doktor Rieux, který dobrovolně zůstává v morem nakaženém městě, aby přestože je sám vydán na milost a nemilost možnosti nákazy, pomáhal svým spoluobčanům. A kde je onen rozdíl? Ten se skrývá v tom, že dr. Rieux nemá prostor na zvažování, zdali je toto konání hodné obdivu. Jednoduše na to nemá čas. I když je samozřejmě zpětně možné ho za jeho dobré skutky nařknout z touhy po uznání, je toto obvinění nepravdivé a liché.⁶⁹

⁶⁸ CAMUS, Albert. Pád. Miloslav Žilina. Praha : Garamond, 2006. 112 s. ISBN 80-86955-31-1.

⁶⁹ CAMUS, Albert. Mor. Svatopluk Kadlec. Praha : Odeon, 1993. 111 s. ISBN 80-207-0371-3.

Pojem svoboda

Přestože je téma svobody již implicitně naznačeno ve výše napsaném, rád bych ho v této práci ještě více osvětlil. U Alberta Camuse je svoboda, spíše než samostatným tématem, součástí jeho stěžejního pojmu absurda. Na rozdíl od Jeana Paula Sartra, který se spíše věnuje svobodě samotné. Proto je svoboda u Camuse „zaklíněna“ v jeho absurdnu, které má tendenci pohlcovat v jeho pracích veškerou čtenářovu pozornost, stejně tak jako i ostatní důležité pojmy. I přesto všechno však má svoboda u Camuse svou osobitou podobu. Ukažme si ji tedy.

Camus se navíc, jako správný existencialista, ani nechce pít po svobodě člověka jako takové, zajímá ho svoboda jednotlivce. Jeho svoboda je ta jediná, kterou může kdy zakusit. I přesto se však zmiňuje i o obecné. A to hned ve své nejzákladnější tezi vnímání svobody, že „obecná“ svoboda neexistuje. Ne snad proto, že by bylo tak těžké jí dosáhnout a že se to zrovna teď nikomu nedaří. Ona totiž, podle Camuse, už z principu své podstaty nemůže existovat. Rozhodně ne v tomto světě, kde vládne smrt a nic než smrt. Jak píše Novozámská: „*Neexistuje svoboda být, protože jedinou realitou je smrt. Po smrti je vše skončeno.*“⁷⁰ Jak jsem již tedy říkal, i zde protíná absurdno podstatu tohoto pojmu. Ostatně ono musí, neboť je nadřazeno všemu a všem. Ale vraťme se k termínu svobody. Camus zachází až tak daleko, že tvrdí, že: „*Otázka „svobody jako takové“ je nesmyslná.*“⁷¹ V této otázce totiž, podle něj, vůbec nejde o svobodu, nýbrž spíše o Boha. Potažmo o jeho existenci, která právě souvisí s tím, zdali jsme svobodni, či nikoliv. A pokud tedy svobodni jsme, tak je zde opět otázka, jak může být Bůh všemohoucí? Na tuto aporii zatím neznáme odpověď a protože to Camus ví, ani se ji nesnaží najít.

Nicméně věnujme se ještě chvíli obecné svobodě, jakkoliv jí Camus opovrhne, protože ta tím, že je takto rozhodně a nemilosrdně omezena ve své působnosti, nám dává jak nevýhody, tak i nesporné plusy.

⁷⁰ NOVOZÁMSKÁ, Jana. Existoval existencialismus? : Výzva a ztroskotání J.-P. Sartra. Vyd. 1. Praha : Filosofia, 1998. s. 136. ISBN 80-7007-108-7.

⁷¹ CAMUS, Albert. Mýtus o Sisypovi. Praha : Svoboda, 1995. s. 79. ISBN 80-205-0477-X.

Hlavní nevýhoda je zřejmá. A pokud ji promyslíme do důsledků, tak i dosti hrozivá. Pro každého „běžného“⁷² člověka musí být totiž představa, že žijeme ve světě, kde jsme všichni pouhými nevolníky, vydanými na milost a nemilost smrti, velmi děsivá.

Již na druhý pohled je však vidět i obrovská výhoda. Tou je, že pokud opravdu nemůžeme být „principiálně“ svobodní, můžeme být svobodní alespoň v rámci našeho ducha a našich činů. „...vždyť absurdita je koneckonců jen potemnělé synonymum svobody.“⁷³ Tedy alespoň náš duch zůstal ušetřen, díky čemuž pak můžeme uskutečnit revoltu. S tím je vlastně spojená i naše možnost, činit zde na zemi cokoliv se nám zlíbí, třeba právě onu revoltu. Spolu s tím se však nese i Camusova kritika této absolutní svobody. Neboť obsahuje i možnost zabíjet. To je mu naprosto proti mysli. A staví proti této eventualitě právě revoltu, která hlásá, že každá svoboda má své meze, jež vlastně nejsou nic jiného nežli právo každé lidské bytosti na svou revoltu. Při této příležitosti píše Camus, že: „...svobodu, kterou žádá, žádá pro všechny.“⁷⁴

Ovšem je to stejně tak on, kdo říká, že si máme užívat onu nově vzniklou svobodu ve vztahu k společenským normám a pravidlům. Což nutně vede právě k těmto důsledkům. I přes tyto všechny úžasné, nově nabyté možnosti je ovšem otázkou, nakolik je to ještě vlastně svoboda, když není opatřena statusem věčnosti a navíc je opatřena mantinely, jimiž jsou právě práva každého na vlastní prostor pro revoltu. Je tedy patrné, že právě ona absolutní svoboda, které nemůžeme nikdy dosáhnout, je samozřejmě také tou nejcennější.

Je ovšem jasné, že termín „běžný“ člověk jsme si nevymezovali bez důvodu. Je totiž schválně odlišen od člověka absurdního, pro kterého toto není nic nového. Chápe, že už tím, že se narodil, je odsouzený a že nikdy ani doopravdy svobodný nebyl. V tomto ohledu se svoboda a naděje neoddělitelně prolínají. Ironií, jež jsme si již naznačovali, je, že: „Čím více člověk dosahuje a řídí svůj život, čím více připouští smysl života, tím většími překážkami svůj život

⁷² Běžným občanem míním dnešního člověka, jenž je odchován doktrínou západní „pseudosvobodné“ civilizace, jenž mu slibuje, že pokud se bude chovat v rámci předem ustálených tradic, norem a zvyků, může cokoliv. Ukázkový to oxymóron. Navíc v každé ústavě zemí, těchto zásad je implantována formulace ve smyslu, že jsou všichni svobodní, ba že mají dokonce na ni výsostné právo. Dokonce i naši rodiče nám již od mala tvrdí, že až vyrosteme můžeme být kýmkoliv, že budeme nezávislí a svobodní. Ovšem pokud již nemůžeme věřit jim, komu pak? Sobě? Nejen, že nás smysly klamou, my sami můžeme sebe sama velmi snadno zklamat, viz. Camence z *Pádu*. Možná má tedy Camus pravdu, možná je opravdu na čase vzdát se naděje a být svobodný. Ovšem jak se nakonec vzdáme i té svobody.

⁷³ JAMEK, Václav, et al. Albert Camus : padesát let od úmrtí. Příbram : PBtisk, 2010. Sisyfova cesta za štěstím - Albert Camus spisovatel, s. 22. ISBN 978-80-86547-88-6.

⁷⁴ LUKEŠOVÁ, Kateřina. Člověk revoltující. Praha : Český spisovatel, 1995. s. 281. ISBN 8020205845.

svírá.“⁷⁵ Tento smysl života, jak říká Camus, totiž nutí člověka mít určitý systém hodnot, které pak člověka omezují.⁷⁶ Navíc už to, že máme nějaký cíl, něco za čím jdeme, je omezující, neboť se chováme právě s ohledem k tomuto cíli. Díky tomu pak nevidíme jiné možné alternativy, které bychom jinak udělali, nebýt onoho cíle. Jsme tak, podle Camuse, jeho otroky. Nelze se pak tedy divit, že Camus se snaží oprostit od co možná nejvíce hodnot a lidských konstruktů a snaží se ponechat si jen ty opravdu nejdůležitější. Svobodu, vzpouru a vášně.⁷⁷

Camus se také věnoval svobodě podle těch, kdo přijímají Boha, či bohy. Jejich představa svobody mu přišla velmi zajímavá. Viděl v ní totiž zajímavý paradox, kterých neměl nikdy dost a které ze srdce miloval. Tento konkrétní spočívá v tom, že zatímco člověk absurdní získává svou svobodu z přijímané myšlenky, že zítřek nikdy nenastane, tito „mystici“⁷⁸, jak je nazýval, získávají iluzi svobody z toho, že se vědomě nechají spoutat nějakými vyššími silami. A právě tím, že přijmou tyto cizí zásady, se vnitřně osvobodí. Camus k tomu dodává: „*Co však znamená taková svoboda? Můžeme především tvrdit, že se cítí svobodní ve vztahu k sobě samým, ani ne tak svobodní, jako osvobození.*“⁷⁹

Další typ svobody můžeme vidět v té, kterou měli otroci. Ti, přestože byli otroky a na první pohled se zdá, že ani nemohli být nijak svobodní, ji však už podle pouhého svého nazývání měli také. Jejich životy jim sice nepatřily, avšak právě tím byli svobodní. Neboť svoboda jde ruku v ruce se zodpovědností. V rámci existencialismu dokonce s absolutní zodpovědností. Ovšem pokud jste otrok a téměř nic ve svém životě nemůžete ovlivnit, strhává to z vás okovy zodpovědnosti a s trochou nadsázky je nasazuje vašemu pánovi. Jistě, je to jen velmi malá útěcha za to, že jste nuceni mu být poplatní. Ale právě v takové chvíli si jednak nemůžete vybírat, a jednak je i tento malý kousek perspektivy obrovským pokrokem ve vašem, jinak vesměs nuzném životě. Navíc pokud na svět nahlížíte z pohledu, že nejste za nic odpovědný, můžete jeho vnímání velmi umocnit. Tím získáte možnost si užít i ty nejdrobnější radosti, jež vám tento, jinak na potěšení skoupý život nabízí. Camus tento nově nabytý stav nazývá, spíše nežli svobodou, „*nezávislost*“⁸⁰.

⁷⁵ NOVOZÁMSKÁ, Jana. Existoval existencialismus? : Výzva a ztroskotání J.-P. Sartra. Vyd. 1. Praha : Filosofie, 1998. s. 136. ISBN 80-7007-108-7.

⁷⁶ CAMUS, Albert. Mýtus o Sisypovi. Praha : Svoboda, 1995. s. 80. ISBN 80-205-0477-X.

⁷⁷ Tamtéž, str. 81.

⁷⁸ Tamtéž, str. 82.

⁷⁹ Tamtéž, str. 82.

⁸⁰ Tamtéž, str. 83.

Ať tak či tak je podle Camuse nejdůležitější překonat iluze svobody bytí. Ty beztak vždy byly a budou zpřetrhány smrtí. A tak Camus dochází k závěru, že: „*smrt a absurdno tu jsou principy jediné rozumné svobody: té, kterou lidské srdce dokáže zakusit a prožít.*“⁸¹ Dosti pesimistický závěr, kdekdo by řekl. Avšak já míním, že Camus by mu odpověděl, že není ani pesimistický, ani negativistický, nýbrž pouze realistický. Navíc pokud připustíme, že naše svoboda má smysl pouze s ohledem ke svému, expirační dobou zatíženému osudu, pak Camus dodává: „...*důležité není žít lépe, ale žít víc.*“⁸² Tento závěr, ač přes svou zvláštnost, je v souladu s tím, co jsme si již říkali v kapitole o revoltě. A sice, že žít je třeba až do úplného vyčerpání všeho, co nám svět, potažmo život nabízí.

⁸¹ Tamtéž, str. 83.

⁸² Tamtéž, str. 84.

Etický pohled

Hned na začátek této kapitoly nemohu opomenout zmínit, že narozdíl od některých svých kolegů není Camus „etický“ pouze na stránkách svých děl a ve svých myšlenkách, nýbrž se o to snažil i ve svém osobním životě. Také sám píše: „...*jak tvrdí Nietzsche, že filozof, pokud si ho lidé mají vážit, musí kázat příkladem...*“.⁸³ A přestože ani on není bez chyb, je příkladem člověka, který ctí své zásady i v dobách zlých. V dobách, kdy ostatní, ač se jim nelze divit, a my, co jsme sami tuto dobu nezažili, jen těžko můžeme vynášet nějaké soudy, lidé navenek stejně tak morální sklopili zrak i své zásady. Mluvím teď hlavně o Camusově účasti v odboji za druhé světové války. Přestože byl díky tomu po válce pozván slavnostně do Spojených států amerických, zachoval se velmi skromně. Jak bravurně shrnuje Kuras: „*Camus naopak o své protinacistické činnosti mluvil, jako by žádná nebyla: „Nikdy jsem v rukou nedržel pistoli,“ říkával, třebaže zasvěcení věděli, že celá redakce Combatu pracovala ozbrojená pro případ německého vpádu.*“⁸⁴

Albert Camus se, jak už vyplývá z povahy jeho psaní, snažil řešit etické otázky. Jak na pozadí konkrétních příkladů (*Mor, Cizinec*), tak i formou rozpravy ve svých esejích (*Mýtus o Sisypovi, Člověk revoltující*). Z jeho děl lze tedy vyčíst, že je pro něj etické hledisko lidské existence velmi důležité. Ostatně tak je tomu patrné už u „jeho“ absurdna, jež analyzuje. Camus se snaží najít odpověď, zdali by se z něj dalo najít nějaké východisko. Nejvíce se soustředí na otázku sebevraždy. Ptá se, jestli je právě tato možnost správná a hodna morálně smýšlejícího „absurdního“ člověka. Jak už jsme naznačovali výše, východisko sebevraždy je, dle jeho názoru, výsledkem nezvládnutí života a je v přímém rozporu s absurdním člověkem. Neboť jeho snahou je využít život, jak jen mu to jeho omezená existence dovolí. Pokračujme tedy v dané posloupnosti, kdy absurdno zahrnuje téma svobody a ve které je etika obsažena v obou předešlých termínech, a tak si ji zevrubněji přiblížme.

Camus se ve spojitosti s etikou snaží přijít na to, jak žít ve světě, ve kterém, jak spolu s Dostojevským říká: „*Všechno je v pořádku, vše je dovoleno a nic není odsouzeníhodné...*“⁸⁵ Totiž ve světě, kde Bůh neexistuje, v absurdním světě. Právě tato, na první pohled osvobozující fráze je „etickým ekvivalentem absurdna“. Ukazuje totiž, že není možnost

⁸³ Tamtéž, str. 14.

⁸⁴ KURAS, Benjamin, et al. Albert Camus : padesát let od úmrtí. Příbram : PBtisk, 2010. Camus, Sartre a ti ostatní, s. 68. ISBN 978-80-86547-88-6.

⁸⁵ CAMUS, Albert. Mýtus o Sisypovi. Praha : Svoboda, 1995. s. 148. ISBN 80-205-0477-X.

volby. Je to vlastně naše odsouzení se k možnosti čehokoliv, avšak už bez sebemenší možnosti, že by byla volba v jakémkoliv ohledu k výsledku jakkoliv relevantní. Všechny cesty totiž nevedou do Říma, nýbrž nás, až s fascinující neoblomností, vedou ke smrti. Ovšem Camus také podotýká, že to, že je vše dovoleno, ještě neznamená, že nám není nic zakázáno.⁸⁶ Je zvláštní, že pokud je nám řečeno, že je vše dovolené, je téměř lidskou přirozeností okamžitě přinejmenším přemýšlet nad věcmi, které jsou nějakým způsobem špatné či jsou normálně zakázané. Ovšem tak se věci nemají. Toto nám onen výrok nevnučuje, dokonce ani neradí. A přesto má na svědomí velké množství lidského utrpení a zmaru. A stačilo k tomu „pouze“ svrhnout Boha.

Jak k tomu došlo? Camus parafrázuje Nietzscheho, na kterého ostatně dosti často odkazuje, že bylo třeba zbavit se Boha i všech jeho potencionálních nástupců. Beztak jsme prý již vlivem doby ztratili možnost víry. „*Duch revolty je posunut od negace ideálů k jeho sekularizaci.*“⁸⁷ A poté, co je Bůh lidmi takto zabit, stavějí si záhy na sebe novou past. „...*dějiny, které je potřeba pochopit a budovat, a to jakýmkoliv prostředky. Ke zločinu, jehož podstata je iracionální, přidá člověk i zločiny rozumu krácejícího ke světovládě lidí.*“⁸⁸ V tomto odklonu od Boha k lidským dějinám, respektive od metafyzické revolty k revoluci, nachází Camus důvod mnoha lidských neštěstí. Tento obrat je podle něj definitivně dokonán Hegelem, který se začal na dějiny dívat v kontextu vítěze a poraženého. Tím se velmi snadno dostáváme ke stavu, kdy pohled na utrpení poraženého je chápán jako oprávněný, dokonce až zasloužený. Díky tomu je však velmi snadné se zapomenout a jak píše Novozámská, začne: „...*nelidské porušování míry, popření pravého rozměru života, zapomínání na přítomnost ve jménu budoucnosti, touha po absolutnu prostřednictvím dějin...*“⁸⁹ Přitom by stačilo, se místo touhy po dokonalé budoucnosti snažit maximálně využít svou přítomnost, jak mimo jiné učí revolta. A svým způsobem díky tomu pozitivně ovlivnit budoucnost. Navíc připuštění si nemožnosti dosažení absolutna, už jen díky své vlastní konečnosti a fyzické omezenosti, by mělo být pro člověka schopného sebereflexe samozřejmé.

Tento „hegelovský“ pohled na věc ovšem skrývá i jiná úskalí. Skutečná pravda je totiž potom apriori brána pouze z pohledu vítěze, ve smyslu: „Dějiny píší vítězové.“ Jinými slovy: Pravda

⁸⁶ Tamtéž, str. 94.

⁸⁷ NOVOZÁMSKÁ, Jana. Existoval existencialismus? : Výzva a ztroskotání J.-P. Sartra. Vyd. 1. Praha : Filosofia, 1998. s. 144. ISBN 80-7007-108-7.

⁸⁸ LUKEŠOVÁ, Kateřina. Člověk revoltující. Praha : Český spisovatel, 1995. s. 109. ISBN 8020205845.

⁸⁹ NOVOZÁMSKÁ, Jana. Existoval existencialismus? : Výzva a ztroskotání J.-P. Sartra. Vyd. 1. Praha : Filosofia, 1998. s. 146. ISBN 80-7007-108-7.

je určována a budoucím generacím zobrazována pomocí historie. Což je samozřejmě velmi zavádějící a nebezpečné. Jak se toho tedy vyvarovat? Je nutné si připustit, že dějiny jsou pro nás velmi důležité, nikoliv však absolutně. Přestože je smysl člověka ukryt právě v jeho dějinách a v dějinách světa, není jen pouhým bodem v nich. Údělem člověka není „vyřešit“ dějiny, nýbrž je utvářet k co možná nejlepšímu obrazu. K tomu pravdivému a dobrému, co již známe, jak dodává Novozámská.

Camus se také díky svým názorům na absurdno vzdal představy absolutního dobra. Věděl, že zlo vymýtit nejde. Právě proto se mu však nikdy nesmíme podmanit a musíme ho udržovat na co možná nejmenší úrovni. Jak píše v *Moru*: „...uvědomoval si Rieux, že tato radostná nálada je vlastně stále ohrožena. Věděl, co rozjásaný dav nevěděl, co však je možno si přičíst v knihách, že totiž bacil moru nikdy úplně nezaniká a nemizí...“.⁹⁰ K tomu, abychom mohli držet zlo na jeho nejnižší možné hranici, je nezbytně nutné naše kategorické nesouhlasení s ním. Abychom toho dosáhli, nesmíme před ním zavírat oči. Musíme za každou cenu odmítat jakýkoliv jeho projev, byť by byl podepřen sebelepším úmyslem. Camus opět vyzdvihuje revoltu jakožto způsob, jak tohoto dosáhnout a přesto nezůstat pasivní. Nerezignovat. Revolta je pro něj morálkou i hodnotou, kterou můžeme „přepočítávat“ míru lidského přispívání společnosti. A zároveň je podle Novozámské v jejím základu: „...přijetí lidské přirozenosti, sdílení viny i nevinny člověka, hájení jistých mezí, jisté „středové míry“, a to v úsilí o relativní spravedlnost a relativní svobodu.“⁹¹ Autentická revolta je navíc neodmyslitelně spojena se solidaritou k druhým. Protože právě podle mého vlastního jednání se utváří obraz o pojmu „člověka“ obecně. A naopak. A tak by tedy mělo být snahou každého, chovat se tak, jak by chtěl, aby ho ostatní chápali. Navíc, jak Camus konstatuje v *Člověku revoltujícím*, pokud není Boha, jsme jen my lidé. A pokud tomu tak je, tak smrt kohokoliv z nás je částečnou smrtí každého z nás. Proto je Camus vždy a zásadně proti jakémukoliv násilí, a proto zavrhuje i revoluci.

Jak žít podle Alberta Camuse

Albert Camus si sice výslovně nepřál, aby jeho díla a názory byly lidmi používány jako nějaké návody k životu, respektive aby se z nich stala „filosofie absurda“, přesto si troufám

⁹⁰ CAMUS, Albert. *Mor*. Svatopluk Kadlec. Praha : Odeon, 1993. s. 204. ISBN 80-207-0371-3.

⁹¹ NOVOZÁMSKÁ, Jana. Existoval existencialismus? : Výzva a ztroskotání J.-P. Sartra. Vyd. 1. Praha : Filosofia, 1998. s. 150. ISBN 80-7007-108-7.

tvrdit, že jakýmsi menším shrnutím jeho rad a poznatků ohledně života jeho přání neporušíme a přitom si utříbíme pohled na etickou stránku jeho děl. Ovšem opět je velmi těžké definovat, jak by podle Camuse měl „ideální“, v jeho terminologii absurdní člověk konat. Hlavních tezí je totiž hned několik. Mějme tedy na paměti, že tak, jak si je tu hodláme vypsát, si jsou víceméně rovnocenné, ba se přímo doplňují.

Za prvé je nutné vymanit se z každodenní rutiny. Akceptovat nespornou existenci absurda. Přiznat si, že tento svět, a proto ani náš život nemá smysl. Přiznat si, že Bůh neexistuje, nebo že minimálně není milostivý, nebo dokonce ještě hůře, že není všemocný. Proto si také musíme připustit, že není naděje na spasení. Jediný možný cíl naší cesty je již stoprocentně daný, a je jím smrt, proto je jakákoliv naděje naprosto iracionální. Teprve když si zvnitřníme tyto zásady, můžeme podle Camuse pomýšlet na opravdový a hodnotný život.

Teprve teď totiž můžeme přijmout za svůj životní postoj metafyzickou revoltu, spolu s jejím zaměřením na solidaritu k ostatním lidem. A poté s ní čelit smrti tak dlouho, jak jen to bude možné. Camus totiž zastává názor, ostatně jak jsme si již řekli, že musíme využít život do poslední chvíle a možnosti. Musíme se vydat celí. Jedině tak smrti vzdorujeme a jedině tak, až vyhraje, nebudeme se muset za svůj život stydět a s trochou štěstí při ohlednutí zpět nebudeme muset ničeho litovat.

Závěr

V této práci jsme se věnovali analýze absurdna a svobody tak, jak je zamýšlel Albert Camus. Přestože práce dává komplexní pohled na tyto pojmy, nedáváme si, což ostatně ani není v našich silách, za cíl kompletní výčet jejich charakteristik a definic. Nicméně o to přehlednější a v rámci daného tématu relevantnější se tato práce snaží být.

Nejprve jsme se zaměřili na vnější vlivy, které Alberta Camuse motivovaly a díky kterým zformuloval své teze. Jeho nuzné materiální podmínky, stejně tak jako citově chladné prostředí jeho vlastního dětství nutně musely ovlivnit jeho názory na svět, které potom přetvořil ve svá díla.

Poté jsme si za pomoci Kantových teorií ukázali, že každý člověk má apriorní touhu, Kantem nazývanou jako metafyzická potřeba, díky které přímo prahne po získání něčeho stálého, co by již nemohlo být použito jako prostředek k dosažení ještě většího cíle. Zároveň jsme si však ukázali, že nemůžeme tohoto cíle nikdy dosáhnout, neboť jsme zjistili, že lidské poznání je příliš primitivní, než aby bylo schopné nahlédnout pravdy. Odhalili jsme tak první část absurdna, nicméně k jeho opravdu komplexnímu pochopení jsme museli jít v rozboru ještě dál. Proto jsme se kriticky zaměřili na nejdůležitější bod, na kterém celé Camusovo dílo, pokud za jeho střed připustíme právě absurdno, stojí a jímž je myšlenkový konflikt v samotné ideji Boha. Tento neřešitelný konflikt dává za pravdu Camusově vnímání absurdity, přestože jej ve svých dílech podkládá pouze svou intuicí.

Po vyhodnocení stavu absurdna, jakožto skutečně opodstatněného a filosoficky podloženého, jsme dále začali zkoumat možnosti, které nám Camus v této situaci nabízí. Jedná se zejména o vymezení jeho postoje vůči otázce sebevraždy v *Mýtu o Sysifovi* a následné zformulování jeho definitivní odpovědi na otázku absurdna v podobě revolty, jež je zároveň jeho odpovědí na v pozdějších kapitolách položenou otázku ohledně morálního a univerzálního lidského jednání.

V předposlední části jsme se s odkazem na výše dokázané pojmy absurdna a nemožnosti opravdového poznání věnovali pojmu svobody, a to spíše svobodě metafyzické nežli té reálné. Cílem bylo hlavně zjistit, skrze co a zdali je vůbec možná, k čemuž jsme dospěli

opětovným zkoumáním jak textů přímo Alberta Camuse, tak i komparací s pracemi jiných autorů, jako například s pracemi Jany Novozámské a dalších.

V poslední části jsme si přiblížili etický pohled jak na tato konkrétní témata, tak hlavně na morálku obecně. Tato část skýtá také možnost přesahu Camusových teorií do skutečného života, jak jsme také slibovali. Jeho názory na morálně hodnotný život totiž, ačkoliv byly vnímány vesměs intuitivně, byly a stále jsou velmi pokrokové a pro dnešní dobu a společnost by byly jistě velmi přínosné. Je tedy naprosto oprávněné říct, že se Camus se svými díly a myšlenkami řadí mezi nesmazatelná jména literatury i filosofie.

Seznam literatury

BEDNÁŘ, Miloslav, et al. Albert Camus: Padesát let od úmrtí. Příbram : PBtisk, 2010. 139 s. ISBN 978-80-86547-88-6.

BRONNER, Stephen Eric. Albert Camus : The Thinker, The Artist, The Man. [s.l.] : Franklin Watts, 1996. 144 s. ISBN 978-0531113059.

CAMUS, Albert. Cizinec. Svatopluk Kadlec. Praha : Václav Petr, 1947. 110 s. ISBN není uvedeno.

CAMUS, Albert. Mor. Svatopluk Kadlec. Praha : Odeon, 1993. 111 s. ISBN 80-207-0371-3.

CAMUS, Albert. Mýtus o Sisyfovi. Praha : Svoboda, 1995. 186 s. ISBN 80-205-0477-X.

CAMUS, Albert. Pád. Miloslav Žilina. Praha : Garamond, 2006. 112 s. ISBN 80-86955-31-1.

ČERNÝ, Václav. První a druhý sešit o existencialismu. Praha : Mladá fronta, 1992. 152 s. ISBN 80-204-0337-X.

KANT, Immanuel . Základy metafyziky mravů. Praha : Svoboda, 1990. 128 s. ISBN 80-205-0152-5.

LUKEŠOVÁ, Kateřina. Člověk revoltující. Praha : Český spisovatel, 1995. 303 s. ISBN 8020205845.

NOVOZÁMSKÁ, Jana. Existoval existencialismus? : Výzva a ztroskotání J.-P. Sartra. Vyd. 1. Praha : Filosofia, 1998. 160 s. ISBN 80-7007-108-7.

PETRÍČEK, Miroslav. Úvod do současné filosofie. Praha : Herrman & synové, 1997. 178 s. ISBN není uvedeno

SARTRE, Jean-Paul. Existencialismus je humanismus. Praha : Vyšehrad, 2004, 112 s. ISBN 80-7021-661-1.

SIRE, J. W. Za novými světy. Průvodce světovými názory. Vyd. 2. Praha : Návrat, 1993. 164 s. ISBN 9788085495171.

Internetové zdroje

Encyclopedia of World Biography [online]. 2011 [cit. 2011-05-14]. Albert Camus Biography. Dostupné z WWW: <<http://www.notablebiographies.com/Ca-Ch/Camus-Albert.html>>.

Hamlet. In Wikipedia : the free encyclopedia [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikipedia Foundation, , last modified on 12. 5. 2011 [cit. 2011-06-28]. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikiquote.org/wiki/Hamlet>>.

Nobelprize.org [online]. 2011 [cit. 2011-06-11]. The Nobel Prize in Literature 1957. Dostupné z WWW: <http://nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1957/>.

KOLÁČEK, Josef. Učitel Alberta Camuse ? Jean Grenier (1898 -1971). Rádio Vaticana [online]. 15.7.2004, 2004, [cit. 2011-06-11]. Dostupný z WWW: <http://www.radiovaticana.cz/clanek_print.php4?id=2079>.